

DET TEOLOGISKE
MENIGHETSAKULTET

Guanxi Guanxi – familierelasjoner

Margaret og Tidemann Johansens misjonærliv i Kina 1928-1949

Johan Mikael Breilid Gimse

Veileder

Førsteamanuensis i kirkehistorie Kristin Norseth

*Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved
Det teologiske Menighetsfakultet og er godkjent som del av denne utdanningen*

Det teologiske menighetsfakultet, Høsten 2017

AVH5065: Masteroppgave profesjonsstudiet i teologi: (30 poeng)

Studieprogram profesjonsstudiet i teologi

Antall ord: 23 972

I 1916 etablerte Den evangelisk lutherske frikirke egen Kinamisjon og misjonsstasjon i Ankang som ligger i Shaanxi provins midt i Kina. Denne avhandlingen handler om to av misjonærene som jobbet på Ankang feltet. Margaret og Tidemann Johansen, de var misjonærer i Ankang fra slutten av 1920-tallet og frem til 1949. Problemstillingen i avhandlingen er: *Hvordan levde og fungerte Margaret og Tidemann Johansen som misjonærektepar i Kina i perioden 1928-1949*. Avhandlingen baserer seg på dagbøkene deres, og er en mikrohistorisk studie av dem, som misjonærektepar. Derfor vil også dagbøkene deres bli hyppig sitert slik at de kan tre frem gjennom sine dagbøker. I avhandlingen systematiseres stoffet fra dagbøkene ved hjelp av Emily J. Manktelows misjonærfamiliebegrep. Dette begrepet videreutvikles slik at det ikke bare handler om den nære «kjernefamilien», men også «misjonærfamilien» forstått som misjonærfelleskapet, «menighetsfamilien» og den «sosiokulturelle familien», Ankang. Relasjonene innad i disse ulike «familiene» var grunnlaget for det arbeidet og livet Margaret og Tidemann hadde i Ankang gjennom over 20 år. Dette er noe på oppgavens tittel gjenspeiler, Guanxi Guanxi er et kinesisk uttrykk som handler om og betyr relasjoner.

Innhold

1. Innledning.....	5
1.1 Problemstilling	5
1.2 Historisk innledning om Kina	6
1.3 Anhang under denne perioden.....	7
1.4 Bakgrunn og etablering av Frikirkens Kinamisjon.....	8
1.5 Kilder.....	10
1.6 Metode.....	12
1.7 Sentral litteratur.....	12
2. To veier som møtes og blir til en.....	15
2.1 Margaret Hansen	15
2.2 Tidemann Johansen	16
2.3 Oppvekst og kall.....	16
2.4 En reise med mange forhindringer	22
2.5Tog og elvebåt	22
3. Kjernefamilien.....	27
3.1 Kriser.....	29
3.2 Barna	31
3.3 Familien holder sammen	32
3.4 Trivsel.....	34
3.5 Mange ulike oppgaver innad i familien.....	34
3.6 Oppsummering	35
4. Misjonærfamilien	36
4.1 Misjonsarbeidet	36
4.2 Misjonærfellesskapets struktur.....	40
4.3 Margaret og Tidemanns arbeid.....	41
4.4 Mange roller	44
4.5 Spenninger innad	46
4.6 Oppsummering	47
5. Menighetsfamilien.....	48
5.1 Vanskelige relasjoner til menighetsfamilien	48
5.2 Gode relasjoner til medarbeidere.....	51
5.3 Relasjoner til de kristne	54
5.4 oppsummering	56
6. Anhang: den sosiokulturelle familien.....	57
6.1 «Kinesere og utlendinger i samme stilling»	57

6.2 Fra utenlandske djevler til venner	58
6.3 misjonærenes særstilling	60
6.4 Misjonærer og byledelse.....	62
6.5 oppsummering	64
7. Avslutning	66
8. Konklusjon	70
Kilder og litteratur	72
Primærkilder:.....	72
Litteratur:.....	72

1. Innledning

I februar 1929 står Margaret Hansen på havnen i Vancouver. Hun fryser. Det er ned mot 40 minusgrader, og hun venter på å få gå om bord i skipet «Empress of Canada». Hun har allerede reist et stykke, hun har reist fra familien og hjembyen Buffalo. Men reisen hennes har så vidt begynt.

Dette er ikke den første gangen Margaret er på flyttefot. Hun er ikke fremmed for lange reiser og oppbrudd. Som niåring emigrerte hun og familien fra Fredrikstad til Buffalo. Men nå står hun og bagasjen hennes virkelig på terskelen og kaien, til den store ukjente verden. Hun er 29 år gammel og skal reise alene inn i Kinas midte.

Margaret følger et kall fra Gud, det er et kall til misjon hun har kjent på siden tenårene. Ut på denne reisen følger Margaret også hjertets kall, for det er ikke bare kjærligheten til Gud som trekker henne til kinamisjon. Inne i Kinas midte, i Ankang venter Johan Tidemann Johansen på at Margaret, hans forlovede, skal komme trygt frem og hjem, til byen og folket som skal bli deres hjem og folk. Tidemann var allerede på plass og gjorde klart for deres liv, som misjonærer i Den Evangelisk Lutherske Frikirkes Kinamisjon. Under sine to perioder i Kina skrev Margaret og Tidemann dagbøker, og det er dette som danner grunnlaget for denne avhandlingen.

1.1 Problemstilling

Hvordan levde og fungerte Margaret og Tidemann Johansen som misjonærektepar i Kina i perioden 1928-1949.

I denne avhandlingen skal Margaret og Tidemanns tjeneste og liv i Kina som misjonærer i Den evangelisk lutherske frikirkes Kinamisjon undersøkes på grunnlag av dagbøkene deres. Dagbøker de selv har maskin- og renskrevet for sine barn og deres familier. Den aktuelle tidsperioden i Kina er fra 1928 til 1949. Dagbokmaterialet som foreligger er fra midten av 1920-tallet og frem til 1950.

Dagbøkene som brukes til å besvare problemstillingen er et unikt materiale, hvor både mannen og kvinnen i et misjonærektepar fører pennen. Dagbøkene deres er deres felles historie, ikke bare den ene eller den andres.

1.2 Historisk innledning om Kina¹

I dag er Kina kjent som verdens mest folkerike land med en enorm makt og innflytelse i hele verden. Når Kina befaler, er det få eller ingen land som ikke blir påvirket. Bildet av det sentraliserte mektige og enhetlige Kina står i sterk kontrast til det Kina Margaret og Tidemann levde og bodde i.

Fra og med starten av 1900 tallet og frem til 1950 var et forent Kina i praksis ikkeeksisterende. Ideen og tanken om et samlet Kina levde fortsatt, men det gamle mektige imperiet var fragmentert, splittet, ydmyket og utnyttet. Fra keiserens fall i 1911 og frem til 1949 foregikk det kontinuerlig krig og kamper. Revolusjon ble til borgerkrig, som igjen ble til revolusjon og borgerkrig.²

På slutten av 1800-tallet og starten av 1900-tallet led Kina en rekke sviende nederlag mot de vestlige stormaktene England og Frankrike, og mot Kinas rival: Japan. Disse krigene endte med grovt urettferdige handelsavtaler og frihandelshavner. Parallelt med dette mistet keiseren innflytelse og makt. Makten ble forskjøvet til provinsene og guvernørene. Både den økonomiske og militære makten ble desentralisert. Det fragmenterte riket mistet sin maktposisjon i Asia, og makten over sitt eget folk. Den interne misnøyen og uroen førte Kina ut i kaos og opportunisme. Militære og økonomiske muskler gav derfor provinsguvernører, generaler og andre ambisiøse menn muligheter for mer makt og innflytelse.

Det var i dette kaoset de to store folkebevegelsene i Kina oppstod, Nasjonalismen og Kommunismen³. Kommunistbevegelsene ble undertrykt av nasjonalistene som hadde makten. Frem mot 1949 var det konstant konflikt mellom de to bevegelsene. Unntaket var den perioden Japan invaderte Kina frem til Japans kapitulasjon og slutten av 2. verdenskrig. I krig mot Japan får den innbyrdes borgerkrigen lavere prioritet, men det foregikk fortsatt posisjonering og rivalisering mellom gruppene. Det var kommunistbevegelsen som kom seirende ut etter Japans kapitulasjon. Med større fremdrift enn nasjonalistene tok dermed kommunistene over stadig større deler av landet. Dette resulterte i at nasjonalistene flyktet til Taiwan og at alle utlendinger måtte forlate Kina.

---

¹ Den følgende fremstillingen er basert på: John Keay, *China: a History* (Hammersmith, London: Harper Press, HarperCollins Publishers, 2009), 480-516.

² Keay, *China* (London: Harper Press, Hammersmith, 2009), 499

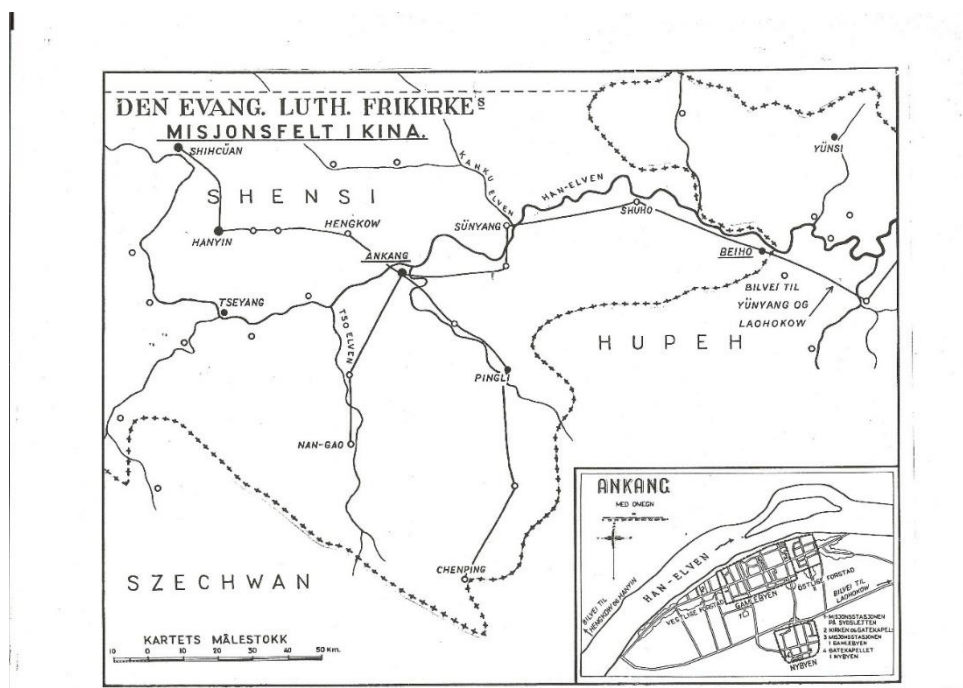
³ Jonas Jonson, *Lutheran Mission in a Time of Revolution* (Uppsala: Tvåvåga förlag, 1972), 24

1.3 Ankang under denne perioden

Byen som Margaret og Tidemann bodde i, Ankang var ikke skånet for de turbulente tidene fra slutten av 1920-tallet og frem til 1949: borgerkrig, sino-japansk krig, andre verdenskrig og til slutt borgerkrigen med kommunistene som drev dem ut av landet. Med unntak av et Norgesopphold fra 1937-1940 bodde Margaret og Tidemann i Ankang by hele tiden.

Ankang var og regnes fortsatt for å være avsidesliggende. Byen er et handels- og administrasjonssentrum for et stort omkringliggende område.

Ankang distrikt ventet på en misjon. Det lå meget utilgjengelig med dårlige kommunikasjonsmidler, og derfor forbigått av andre. Det var et hårdt felt, som C.I.M.⁴ tenkte å gi opp. Men- det var allikevel som om en røst ropte: kom og hjelp oss!(...) Distriktet består av 10 fylker, med en befolkning på omkring halvannen million mennesker. Det styres fra Ankang, som er den største by. Det er for det meste et fjell-land, og vanskelig å komme fram.⁵

Det var stor sosial uro i Ankang. Selv om området var under nasjonalistkina, var Ankang åsted for både kupp og konflikter mellom ulike krigsherrer.⁶ Utenfra kom det også flere, både

⁴ China innland misjon, var den første og største misjonsorganisasjonen i Kina. Den ble startet av Hudson Taylor i 1865, og hadde flere misjonsstasjoner, og selvfølgelig mange misjonærer som Margaret og Tidemann og de andre frikirkemisjonærene stadig var i kontakt med. David J. Bosch, *Transforming Mission: Paradigm shifts in theology of mission* (New York, U.S.A.: Orbis Books, 2003), 333

⁵ Ole Anton Sommernes, «Valg av misjonsfelt» i *Den Evangelisk Lutherske frikirkes kinamisjon de første 25 år*. Red. Misjonsstyret (Oslo: A.s Indremissionstrykkeriet, 1941),37

⁶ BlåP, 18

store og små, røverangrep mot byen. Disse røverne hørte gjerne til større eller mindre grupperinger under ulike krigsherrer som prøvde lykken og som stadig gikk inn i nye allianser.⁷

Med 1930- angrepet den 17de mai startet en røvertid som skulle forstyrre arbeidsmulighetene meget våre første år i Kina. Den ene general drev den andre ut og plyndret hverandres områder så snart den ene følte seg sterk nok til å ta den andre.⁸

Den andre Sino-japanske krigen (1937-1945), som også ble en del av andre verdenskrig, hadde også innvirkning på Ankang. Byen var offer for flere japanske bombetokter, og byen var sperret av slik at nødvendige varer, som medisiner, var umulig å få tak i. Som et resultat av USAs deltagelse i krigen, særlig mot Japan, ble det etablert en amerikansk flybase ved Ankang, noe som resulterte i at bombetokter mot byen tok slutt.

Da krigen mot Japan var over, blusset igjen konflikten mellom kommunistene og nasjonalistene opp. I Ankang betød det stadige rykter og frykt for kommunistene og deres tiltagende oppslutning og fremgang. «De Rødes» fremgang førte til flere episoder hvor de som hadde muligheten, flyktet fra byen. Dette gjaldt særlig misjonærene som til slutt måtte flykte for godt.

1.4 Bakgrunn og etablering av Frikirkens Kinamisjon.

Allerede i 1886 hadde Frikirken gjennom Sofie Reuter og Anna Jakobsen en sterk kobling til Kinamisjon. Disse to kvinnene som reiste for C.I.M var de første norske misjonærer til Kina, og de var begge fra Frikirken i Kristiansand. Deres misjonsvirke hadde stor betydning for Frikirkens fremtidige misjonsiver og identitet.⁹

Fra slutten av 1800-tallet og inn i 1900-tallet var Kina det store misjonsmålet. James Hudson Taylor, grunnleggeren av C.I.M. var en av de store inspiratorer for misjon i Kina. «Den åndelige nød blant kinas mange millioner» var en del av parolene, hvor behovet for kristendommen og misjonærer ble gjort viden kjent. Det var mange nordmenn som hørte og lot seg gripe av dette kallet til kinamisjon, inkludert Margaret og Tidemann.

---

⁷ Sommernes, «Valg av misjonsfelt», 39

⁸ BlåP, 18

⁹ Sigurd Aske, «Tilbakeblikk for fremtiden: 1916-1991» i *Frikirkens ytremisjon 75 år*, Red. Sigurd Aske (Oslo: Norsk luthersk forlag, 1992), 10; Engelsviken, Tormod, Notto R. Thelle og Knut Edvard Larsen, red. *A passion for China: Norwegian Mission to China until 1949* (Oxford, U.K.: Wipf & Stock, 2015), 14.

I 1916 dro Frikirkens første misjonær til Kina. Frikirken hadde imidlertid allerede støttet misjonsarbeid i Kina i flere år. Synodestyret, som er den evangelisk lutherske frikirkes øverste valgte organ, vedtok allerede i 1903 å starte med kinamisjon. Arbeidet startet ved at Frikirken støttet en kinesisk evangelist. I 1914 ble det bestemt at Frikirken skulle sende ut sin egen misjonær. Frikirkens pionermisjonær var Ole Anton Sommernes.¹⁰

Ankang ble anbefalt av Kinamisjonsforbundets¹¹ misjonær Olav Rød. Han skrev til Frikirkens misjonsstyre om at det var få som hadde hørt evangeliet i Ankang og at det var dårlige utsikter til at Kinamisjonsforbundet kunne sende noen dit. C.I.M. hadde hatt et ektepar der i 20 år, men de dro nå derfra, med «få synlige resultat».¹²

Befolkningen på Hsingan-feltet [Ankang], især i landsbygdene, har ikke hatt anledning til å høre evangeliet, og de har for tiden liten eller ingen utsikt til å få høre det. Skjønt vi i forbundet ønsker å sende misjonærer til Hsingan-feltet, så har vi dog hittil ikke sett oss i stand til å sende arbeidere dit [...] Gud har jo på en særskilt måte velsignet eders arbeid på vår misjonsmark... skulle ikke det, at Gud velsigner eders gjerning her ute, oppmuntre eder til å utvide grensen for eders virksomhet?¹³

I 1940 var misjonsstasjonen i Ankang godt etablert. Da var det ti misjonærer på feltet, fordelt på fire kirker og understasjoner med tilhørende forsamlingssteder og menigheter. Til sammen var det om lag 200 kinesiske medlemmer inn under Ankangfeltets misjonsarbeid. Misjonen drev blant mye annet: gatekapeller, kirker, en bibelskole, klinikk, barneskole, engelskundervisning, arbeid blant kvinner, husbesøk, regelmessige fengselsbesøk og arbeid blant de opiumsavhengige. Misjonen bidrog med de midler og ressurser de hadde for byens og folkets beste, fra å hjelpe de laveste i samfunnet, til å aktivt bli kjent med byens lederskap og elite.¹⁴

1.5 Kilder

Margaret og Tidemann levde og tok del i et omfattende liv og arbeid i Kina, og midt oppi deres travle liv skrev de dagbøker. Da de som pensjonister gikk igjennom disse dagbøkene sammen, kunne de reflektere og bearbeide det liv og den tjenesten de hadde levd. Resultatet

---

¹⁰ Carl Mortensen «Et Tilbakeblikk» i *Den Evangelisk Lutherske frikirkes kinamisjon de første 25 år*, Red. Misjonsstyret. (Oslo: A.s Indremissionstrykkeriet, 1941), 17

¹¹I dag kalt Norsk Luthersk Misjonssamband (NLM)

¹² Engelsviken et al. *A passion for China*, 14

¹³ Rød gjengitt av Mortensen i «Et Tilbakeblikk», 18

¹⁴ Engelsviken et al., *A passion for China*, 14

av denne gjennomgangen ble en blå og en rød ringperm med deres liv som misjonærer nedskrevet. Dette er altså deres felles historie skrevet ned for etterslekten.

Denne avhandlingen vil bestå av mange sitater fra dagbøkene. Det er for at Margaret og Tidemanns stemme skal komme fram. Derfor vil jeg beholde den skrivemåten de har brukt.

Prosessen frem mot å skrive avhandlingen dreide seg om å finne en god måte å benytte seg av kildene på. Gjennom familien har jeg tilgang til dette unike kildematerialet som er upublisert og i privat eie. Og det var nettopp dette, at jeg visste at disse kildene eksisterte og var tilgjengelige for meg, som i utgangspunktet vekket interessen min for å utforske Margaret og Tidemanns historie gjennom denne avhandlingen.

Kildene er primærkilder. De er skrevet av personene jeg skal skrive om, og de har skrevet om seg selv og sine liv. Det er transkriberte dagbøker. Noe som kommer tydelig frem i dateringene i kilden. Flere steder blir det som skrives tydelig datert, til en viss dato, dette gir en troverdighet til at kildene ikke er redigert, og at det som er transkribert er det som faktisk stod: Jamfør «skrevet i Hsingan den 14de nov. 1929»¹⁵, «Hsingan, 4 jan 1930»¹⁶ og «Dette skriver jeg på Johans fødselsdag, 5te jan. 1972». Disse dateringene viser tydelig at de har skrevet inn faktiske daterbare dokument, fremfor bare å ha husket tilbake og fritt skrevet ned.

Dagbøker kan sees på som en egen sjanger og en egen kildetype. Dagbøker kan være kilder hvor det som er skrevet er ufiltrerte tanker og referat, de kan være et privat fristed. Men dagbøker har også blitt brukt annerledes, av for eksempel prominente personer som gjør noe av allmenn interesse. Da kan dagboksjangeren nærmeste handle om å stå på en scene og fremføre sitt livsverk, eller agenda. En slik bruk av dagbok er ikke så ulikt bloggere som regelmessig legger ut sin «Dagbok» til alle sine følgere og offentligheten for øvrig. En slik dagbok vil ikke være et privat rom, men et høyst offentlig bilde, og iscenesetting av en historie.

En annen sjanger som er svært relevant i møte med Margaret og Tidemanns dagbøker er de såkalte «glimtbøkene». Olav Røed som var en kjent person for Frikirkens kinamisjonærer var en av de som ga ut en slik glimtbok om kinamisjon. Glimtbøkene skulle være sanne glimt og fortellinger skrevet til oppbyggelse for et sympatisk innstilt og innforstått publikum.

Misjonsbevegelsene i sin helhet var et tolkningsfellesskap med et litterært system med utgiver og nedslagsfelt for bøkene. Det var et tydelig mål med det som ble gitt ut, de skulle være til

---

¹⁵ BlåP, Margaret skriver, 9

¹⁶ BlåP, 12

oppbyggelse og til beste for misjonens sak. Derfor var det en slags naturlig sensur i denne sjangeren. Det som kunne vært kompromitterende ble ikke gitt ut.¹⁷

Dagbøkene til Margaret og Tidemann er ikke en «blogg» eller en «glimtbok». Det er tydelig at de ikke er skrevet for offentligheten, men som de selv skriver innledningsvis, er de skrevet for noen. Margaret og Tidemanns dagbøker er transkribert til et innforstått fellesskap, nemlig deres familie og etterslekt representert ved deres to barn Ruth Hedvig og Johan Tidemann. Det forutsettes en del kunnskap både om familie, kolleger, språk og kultur i dagbøkene. Ved at de er transkribert, er dagbøkene tilgjengeliggjort og tilpasset sitt fremtidig tenkte publikum. Dagbøkene er også i stor grad positive fremstillinger som ikke skader misjonens sak.¹⁸

Margaret og Tidemann sine dagbøker er til etterslekten. Og deres etterslekt er, blant mange andre, meg. Fortellingen om Margaret og Tidemann, Oldemor og Oldefar, er en del av den store metafortellingen i mitt liv og i min familie. Det er selvfølgelig en nær tilknytning mellom meg som forskeren og objektet, deres dagbok og hverdag som misjonærer i Kina frem til 1949. Dette er noe jeg er bevisst på når jeg skriver denne avhandlingen. Det er både fordeler og ulemper med denne tilknytningen.

Jeg er født inn i en misjonærfamilie. Jeg er fjerde generasjons misjonær(barn), og de var den første generasjon. Margaret og Tidemann satte en kurs for livene sine som har påvirket mitt liv og mine livsvalg.

Min familie har levd i og med det kinesiske i fire generasjoner. Dette betyr at jeg har en forståelse for språk og kultur, som er nyttig i møte med dagbøkene. Dette er også noe jeg ikke må overvurdere betydningen av, avstanden er fortsatt stor mellom meg i 2017 og mine oldeforeldre på 30- og 40-tallet. Verden er endret og Margaret og Tidemann sin familie er endret. Først og fremst er de begge døde. Det er 19 år siden Margaret gikk bort og 31 år siden Tidemann døde. Tidsrommet denne avhandlingen handler om er også for lengst skrevet ned i historiebøkene.

1.6 Metode

Denne avhandlingen er en kirkehistorisk avhandling. Og den er en mikrohistorie. I møte med mikrohistorien har jeg funnet det nyttig å gi en analyse av denne historien ut fra Emily J. Manktelows familiebegrep som jeg også utvider. Dette skal gi et innblikk i parets liv i hjem,

---

¹⁷ Tomas Sundnes Drønen, Marianne Skjortnes red. *Med hjertet på flere steder: om barn misjon og flerkulturell oppvekst*. (Trondheim: Tapir akademiske forlag, 2010), 284-285.

¹⁸ Knut Kjeldstadli, *Fortida er ikke hva den en gang var: en innføring I Historiefaget*. (Oslo: Universitetsforlaget, 1999), 188.

kirke og samfunn gjennom 20 års misjonærtjeneste. Avhandlingen vil være en studie av deres hverdag gjennom deres dagbøker, hvor livet og tjenesten i misjonen er tema.

Mikrohistorie er en historiografisk bevegelse som vokste frem etter 70 årenes historieskriving. Oppmerksomheten ble rettet «nedover» i det sosiale hierarkiet. Historien skulle skrives nedenfra. Nasjoner og storpolitikk vek da plass til fordel for folk flest. I mikrohistorie zoomes det inn. Det blir i mye høyere grad individuelle kilder eller historier som blir fokus. Det er ikke et problem at disse er marginale tilfeller, de trenger ikke representere et representativt utvalg av befolkningen.¹⁹ Margaret og Tidemanns liv og historien om dem er ikke den gjennomsnittlige representative historien. Men dette gjennomsnittsmennesket eller kilden finnes ikke, og når man ikke skal si noe generelt om den gjennomsnittlige blir det i mye høyere grad mulig å kunne si noe konkret om den enkeltes liv, deres rutiner og tanker, roller og relasjoner. Fokus for avhandlinger er derfor Margaret og Tidemann som seg selv, ikke som representanter for alle andre misjonærer. Gjennom å se på historien på et mikronivå, vil jeg belyse misjon og norsk misjon i Kina. Og dette har relevans for den store konteksten Margaret og Tidemann var en del av.²⁰

En kritikk av mikrohistorie, er at man finner det man leter etter, man finner seg selv. Og at det ikke tar god nok høyde for fortidens annerledeshet og uforståelighet. En annen fare kan være den nostalgiske lengten etter fortiden. I denne avhandlingen er dette høyst aktuelt i form av familienostalgi. Likevel vil mikrohistorie gi et innblikk i historien.

1.7 Sentral litteratur

Jeg vil nå kort gjøre rede for noe av den sentrale litteraturen jeg har benyttet meg av i møte med Margaret og Tidemanns historie.

Når det gjelder historie og forståelsen av både kinesisk historie generelt og misjonshistorie i Kina spesielt, har det vært viktig å sette meg grundig inn i temaet. Litteraturen jeg har brukt til dette er å finne i litteraturlisten.

Hva Frikirkens Kinamisjon og Ankang angår, har flere bøker vært sentrale. Per Eriksen, *Med hele hjertet, En families kjærlighet til det kinesiske folk 1928-2011*, er en fremstilling av Margaret og Tidemann sin familiehistorie som gir god oversikt over deres liv. Frikirkens Misjonsstyres: *Den evangelisk lutherske Frikirkens Kinamisjon, de første 25 år 1916-1941*,

---

¹⁹ Astri Andresen, *Å gripe fortida: innføring i historisk forståing og metode* (Oslo: Samlaget, 2015), 214-215.

²⁰ Elizabeth Ann Clark. *History Theory Text* (Mass, United States: Harvard University Press Cambridge, 2004), 77

utgitt 1941 er en samtidig kilde som jeg har kunnet bruke særlig med tanke på etableringen av misjonsfeltet i Ankang. *Tilbakeblikk for fremtiden: 1916-1991: Frikirkens ytremisjon 75 år*, er et viktig bidrag ved at den gir oversikt over statistikk, og over arbeidet som ble utført i Frikirkens Kinamisjon.

Fremstillingene jeg bruker foruten dagbøkene er offentlig tilgjengelige fremstillinger.

I møte med kjønn og kjønnsroller er Kristin Fjelde Tjelles avhandling: *Missionary Masculinity, the case of the Norwegian Lutheran missionaries to the Zulus* og hennes artikkel: *Misjonærfemininitet, Norsk, kvinnelige misjonærer i Sør-Afrika 1844-1930* svært sentrale, med tanke på å identifisere kvinners og menns ulike roller og oppgaver på misjonsmarken. Sentrale begrep her er: misjonærhustruen, den profesjonelle kvinnelige misjonæren og «the self made man», da kombinert med Luthersk pietistiske forventinger som gikk på tvers av denne suverene «self made man».

Et viktig begrep og tolkningsnøkkel i denne avhandlingen er «familien». I møte med dette er Emily J Manktelows *Missionary families, Race, gender and generation on the spiritual frontier* nyttig. Hennes misjonærfamiliebegrep er anvendbart i flere lag av denne avhandlingen både når det er snakk om den nære familie, den utvidede misjonærfamilien og hele menigheten som en trosfamilie. Jeg utvider også hennes familiebegrep til å gjelde den sosiokulturelle familien som den ytterste sirkel/fellesskap i avhandlingen.

Oppbygningen av avhandlingen vil følge Manktelows familiebegrep. Det starter innerst med den nære familien, og slutter i den sosiokulturelle familien.

Kapittel to handler om Margaret og Tidemanns bakgrunn og hvordan de møttes. Et sentralt tema i dette kapittelet er kallet og dens betydning for deres misjonærtjeneste. Videre i det tredje kapittelet er det kjernefamilien som tematiseres, da med fokus på ekteparet, hjemmet deres og deres forhold til hverandre. Sentrale tema i dette kapittelet er hvordan familien formes av kriser og at Margaret og Tidemann holder sammen som ektepar og familie. Kapittel fire handler om misjonærkollegiet, definert som «misjonærfamilien». Om gode og vanskelige relasjoner innad i misjonærfamilien, om deres arbeidsoppgaver og om de ulike rollene de står i ovenfor hverandre og i arbeidet deres. Kapittel fem handler om de kinesiske medarbeiderne, det jeg kaller menighetsfamilien. I menighetene er de søsken og trossøsken, men relasjonene og lojaliteten ovenfor dem er annerledes enn den til misjonærene. Det siste kapittelet som følger familiebegrepet er kapittel seks. Her er det den sosiokulturelle familien det handler om. Jeg gjør rede for Margaret, Tidemann og misjonærenes forhold til byen Ankang. Byen de

både er utenforstående i og en sentral og etter hvert viktig del av. I nest-siste kapittel, omtales misjonens og Margaret og Tidemanns avslutningsfase i Ankang, Dette kapittelet danner sammen med kapittel to et tematisk rammeverk rundt avhandlingen, som innlednings- og avslutningskapitler. Derfor har ikke disse to kapitlene oppsummeringer i slutten. Denne avhandlingen vil altså i stor grad fokusere på ulike «familierelasjoner». Slik som tittelen i oppgaven antyder, *Guanxi Guanxi familierelasjoner*. «Guanxi Guanxi» er et kinesisk uttrykk som betyr relasjoner og viser til hvordan relasjonene er helt sentrale og viktige i (det kinesiske) samfunnet.

2. To veier som møtes og blir til en

Margaret og Tidemann vokste opp på hver sin side av Atlanterhavet. De hadde vidt forskjellige utgangspunkt. Men kom sammen i Kina for å starte familie og misjonærliv.

2.1 Margaret Hansen

I 1909, da Margaret var 9 år gammel, emigrerte foreldrene hennes, Hedvig og Godtfred Hansen med hele sin familie fra Fredrikstad til Buffalo, New York. Margaret vokste opp i et aktivt hjem. Hun var nest eldst av åtte barn, og faren hennes, Godtfred, var pastoren i den hovedsakelig norske menigheten i Buffalo. Det var en menighet tilhørende Brodersamfunnet, et kirkesamfunn bestående av skandinaviske lutherske menigheter. Derfor var familie og menighet to viktige deler av Margaret sin oppvekst. Noen ganger var det kanskje ikke så lett å skille de to fra hverandre, men både hjemme og i kirkebenken ble det lagt godt til rette for vekst og utvikling både åndelig og som menneske. Alle barna i Hansen-familien gikk på skole og fikk utdanning. Margaret utdannet seg til kontorsekretær og gikk rett inn i jobb i et stort firma i Buffalo etter endt utdanning.²¹

Sommeren 1923 skriver Margaret at hun trengte en ferie. Hun hadde jobbet hardt og iherdig i flere år etter at hun var ferdig med utdannelsen sin. For Margaret var det naturlig at dette friåret skulle tilbringes i hennes fødeland Norge. Hele dette året bodde hun hos slekt og venner, Margaret reiste mye rundt på kristelige stevner og møter. Hun skriver spesielt om en gang hun og kusinen Johanne var i Oslo. De var der for å se på skihopping i Holmenkollen, men de møtte en ung mann, J. Tidemann Johansen, som gjerne ville ha dem med seg til kirken. De ble ikke med, men Margaret har skrevet at tilfeldigvis så møtte de denne unge mannen flere ganger under Norgesoppholdet. Flere måneder senere, etter at hun hadde vendt hjem igjen til Buffalo, fikk hun brev fra Tidemann. Han spør om lov til å brevveksle. Det er slik Margaret beskrev sine første møter og kontakt med Tidemann.²²

Tidemann derimot har skrevet ned noen flere detaljer om deres første møter: «Margaret og jeg traff hverandre, første gang i febr. 1924. Det var en fest i Vestre Frikirken. Hun gjorde et mektig inntrykk på meg slik at jeg kunne ikke glemme det.»²³

---

²¹ Per Eriksen, *Med hele hjertet: En families kjærlighet til det kinesiske folk 1928-2011*. (Oslo: Luther Forlag AS, 2011), 26-29.

²² RødP, nr1 copies of some notes found in books written in different times, 1

²³ BlåP, første periode 1928-1937, mitt første møte med Margaret Julie Hansen.

2.2 Tidemann Johansen

Johan Tidemann Johansen var 26 år gammel da han møtte Margaret første gang i Vestre Frikirke. Han studerte på Fjellhaug og skulle bli kinamisjonær. Tidemann kom fra Eidanger ved Porsgrunn. Foreldrene hans, Trine Tidemannsdotter og Lars Johansen, hadde åtte barn og Tidemann var eldst. Trine og Lars var hardtarbeidende mennesker. Det var langt fra overflodstider, men hele familien tok sin del av ansvaret så de led ingen nød. Arbeid, tro, bedehus, menighet og gårdsarbeid hørte med til det daglige.

Lars var håndverker og jobbet som snekker, Tidemann var ute sammen med ham og lærte dermed tidlig tømrefaget. Det var naturlig å gå i farens fotspor, han fikk svennebrev og arbeid som snekker. Men Tidemann var en ung mann som ville mer, så etter endt arbeidstid tok Tidemann ekstra utdanning. Tidemann ville bli «arkitekt-tegner»²⁴, og det ble han.

2.3 Oppvekst og kall

Misjonorganisasjonene ønsket menn som representerte et moderne vestlig mannsideal: fysisk sterke, robuste, «handymen», som hadde mange nyttige ferdigheter. De skulle være selvstendige, kunne ta vare på seg selv, sin familie og de skulle være initiativrike. Kristin Fjelde Tjelle skriver i sin avhandling «Missionary Masculinity» om Begrepet «the self made man» Hun skriver at dette var et ideal og en identitet som vokste frem som et resultat av industrialiseringen på slutten av 1800 tallet. Stand og familie vek plass for evner og utrustning. De lavkirkelige bevegelsene, som her også innbefatter Frikirken, var fulle av slike menn. Blant dem var tro og religiøs aktivisme en drivkraft som ikke må undervurderes.²⁵ Som kristne menn var det også et annet sett idealer å leve opp til. Dydene var blant annet: fornektelse av verden og seg selv, beskjedenhet, tålmodighet og ro.²⁶ Dette kan være et nyttig perspektiv med tanke på Margaret og Tidemanns oppvekst, utdanning, kall og misjonærtjeneste. På den ene side skulle de være selvstendige og robuste, og på den andre side skulle de beskjedent fornekte seg selv og verden.

I Frikirkens jubileumsskrift for misjonens 25 første år står det om «Misjonæren» Tidemann og hans frue:

---

²⁴ Arkitekttegner er tittelen han selv bruker i dagboken.

²⁵ Kristin Fjelde Tjelle, *Missionary Masculinity: the case of the Norwegian Lutheran missionaries to the Zulus, 1870-1930*, (avhandling phd. Dissertation Series- volume 10, Stavanger: School of Mission and Theology, 2011), 55,179

²⁶ Tjelle, «Missionary Masculinity», 179

Misjonær Tidemann Johansen er født 2.oktober 1898 i Eidanger og vokset opp i et troende hjem. I 12 års alderen kom han til bevisst samfunn med Herren under en barnevekkelse, og etter å ha kommet vel gjennom en vanskelig krisetid i 15-16 års alderen, ble han tatt opp i Porsgrunns menighet, 17 år gammel. Han ble utdannet som snekker, men reiste allerede vinteren 1918 en kort tid sammen med forstander Ansgar Mørland og forkynte Guds ord. Trangen til å ta mer del i Herrens gjerning var nå våknet for alvor, og i 1920 gikk han på bibelskolen i Ålesund. Dette bibelskolekurs ble av stor betydning for ham, og han fikk frimodighet til å ofre seg for Guds rikes sak.

Neste vinter virket han som evangelist i sønnenfjelske presbyterium. Herren velsignet hans virke i denne tid, og samtidig ble hans misjonskall klart for ham. Høsten 1921 ble han tatt opp som elev ved Kinaforbundets misjonsskole på Fjellhaug, og tok eksamen der 5 ½ år senere. På synodemøtet i Ålesund 1926 ble han kalt til misjonær i Kina og oppholdt seg derpå et halvt år ved Livingstone College i London. Den 25.juni 1928 ble han innvigd til misjonær i Østre kirke i Oslo, og 11. september s.å. reiste han til Kina.²⁷

Tidemann passer godt med profilen til en «self made man». Tidemann kom fra enkle kår, han var ambisiøs, tok videreutdanning som «arkitekt-tegner», han var engasjert i det lavkirkelige, som omreisende predikant, han mestret mye ulikt og klarte seg med det han hadde.

Margaret må ikke utelates her. Kvinnene på misjonsmarken havnet fort i skyggen, eller i hjemmet bak disse «self made» mennene. Selv om begrepet er «self made man», kan Margaret og Tidemann begge to sees på som et «self made» ektepar, i felles livslang tjeneste.

Fru Margareth Johansen, f. Hansen, er født i Fredrikstad 30.desember 1899. Hennes foreldre hørte til frikirken. Hun reiste til Amerika i 1909, og etter en solid utdanning var hun i mange år ansatt ved et større kontor i Buffalo. I ung alder følte hun kall til å bli misjonær, men ble rådet til å vente til hun ble 25 år gammel. På en reise til Norge i 1924 ble hun kjent med misjonær Tidemann-Johansen og som hans hustru oppnådde hun sitt livs store ønske å bli misjonær.²⁸

Margaret blir her beskrevet som misjonærhustru, i kraft av å være gift med misjonæren får hun «oppnå sitt livs store ønske». Tidemann, misjonæren får god spalteplass, mens

---

²⁷ Mortensen, «Et tilbakeblikk»,22-23

²⁸ Mortensen, «Et tilbakeblikk», 25

misjonærhustruen får en ikke fullt så detaljert beskrivelse, selv om det blir presisert at hun har utdanning, har hatt en jobb og at hun har et eget kall til misjon. Det var svært vanlig at det var gjennom ekteskap mange kvinner fikk bli misjonær(-hustruer).

I dagboken skrev Margaret om hvordan kallet var noe som gav retning: «Den styrke som ligger i et bevisst livskall kan ikke overvurderes. Den vil holde en person på rett kjøll gjennom livet.» I det hun skriver videre er det også tydelig at hun ser på sitt kall som en slags motkultur og annerledes. «Et kall bør være det aller helligste i ens private liv, for dyrt til å tråkkes ned av massen.» Så skriver Margaret om hvordan kallet kommer til en, både fra en ytre iakttagelse, som et barn som følger i sine foreldres fotspor, og av den indre overbevisnings vei. Slik skriver hun blant annet om den indre overbevisnings vei.²⁹

Eksempel at et kall vokser fram innenfra b. Prest, misjonær. Ung gutt eller pike som sitter og hører presten eller misjonærens tale vekker til-live en trang inne i barmen, de kanskje bærer det alene opp gjennom ungdomsårene, men en dag bryter det fram kallet presset bestemmelsen fram, utdannelsen ble tatt stilling til, andre interesser satt tilside og livet fikk en bestemt retningslinje, kallets linje.³⁰

Selv om det Margaret skriver her er skrevet i generelle vendinger, er det ikke usannsynlig at refleksjonene hennes speiler hennes vei og prosess mot misjonærkallet. Hun hadde fått sitt kall både gjennom den indre og den ytre overbevisnings vei. Og at dette var noen hun hadde vokst opp i og levd i og med siden. Når hun senere skriver om hvordan det var å forlate familien sin, skriver hun : «It was hard to leave all my family in Buffalo. We loved each other, all of us believe in Jesus Christ» Margaret fikk forståelse fra familien, misjon var noe nødvendig og viktig. Kinamisjon var velkjent blant de lutherske norsk-amerikanerne. Blant annet på grunn av C.I.M., American Lutheran Brethren Mission/brodersafunnet og Norwegian Evangelical Lutheran China Mission Society of America, som alle hadde arbeid som i stor grad preget kristenlivet i Margarets samtid.³¹ Så selv om Margaret dro ut til Kina alene var det mange som henne, emigranter og barn av emigranter som hadde gått den samme veien ut i misjon.

---

²⁹ RødP Kallets betydning 2, 1

³⁰ RødP Kallets betydning 2, 2

³¹ Inger Marie Okkenhaug «Kinamisjon og amerikareiser: transnasjonale liv og nettverk 1890-1950» i Bente Afset; Birger Løvlie; Arne Helge Teigen (red.) *Misjon - tro - skole : festskrift til Arne Redse*. (Kristiansand: Portal forlag, 2015), 74-76

Tidemanns barndom og ungdomsår var i større grad preget av tunge økonomiske tider. Men slik som hos Margarets familie, skapte også Tidemanns foreldrene et lyst, gjestfritt og varmt hjem hvor Jesus og kristentroen var en sentral og naturlig del av livet. Familien var aktivt med i bygdas bedehus. Faren hans, Lars, var den første i slekta og bygda til å melde seg inn i den Evangelisk Lutherske Frikirke. Frikirken i Porsgrunn var dermed også en naturlig del av Tidemann og alle hans syv søskens åndelige hjem og oppdragelse.

Hos Tidemann vokste det i ungdomsårene gradvis frem et kall, og om sitt eget kall skriver han kort: «Etter at misjonsskallet hadde vokst seg inn i besluttsomhetens fase, søkte jeg i 1921 om opptakelse ved Misjonsskolen på Fjellhaug i Oslo»³² Det var mye som nøret opp under denne veksten. Det var en generell iver og oppmerksomhet rundt misjon og Kinamisjon i starten av 1900 tallet. Frikirkens vedtak om å starte misjon 1914 og 1916 kan ikke ha gått hus forbi en da 16 år gammel Tidemann. Det var også mange predikanter som var med på å nøre opp under Tidemanns kall, noen av dem bodde hjemme hos familien Johansen, noe som må ha vært lærerikt og gitt familien et klart og tydelig misjonsperspektiv. Et viktig vendepunkt for Tidemann og hans kall var da Kinamisjonsforbundets generalsekretær Johannes Brandtzæg var i Østre Porsgrunn kirke og talte. Det var da han fortalte om kallet sitt og undersøkte muligheten for å studere ved Det norske Kinamisjonsforbunds skole Fjellhaug.³³ Tidemann skriver om det første «angrep» på sitt kall:

Det første angrep på misjonærkallet kom nok fra den lege som skulle utstede en attest på at jeg var frisk. Da han fikk vite at legeattesten var nødvendig for opptakelsen, ga han meg, i meget bestemte toner, et råd om ikke å tenke på noe sikt. ”Hva har vi norske å bringe en gammel nasjon som Kina med sin 4tusen årige historie?” spurte han.³⁴

Dette angrepet på kallet, viser litt om hvordan Tidemann tenkte på sitt kall og fremtidige tjeneste, det var en kamp mot noe. Kallet var av Gud, og det som ikke var gudelig stod imot kallet.

For både Margaret og Tidemann var kallet noe de definitivt hadde til felles. De fulgte og levde etter «kallets linje». Og dette kallet brakte dem sammen til Kina.

---

³² BlåP Vår første periode, 1

³³ Eriksen, *Med hele hjertet*, 19-26; Engelsviken et. al, *A passion for China*, 14

³⁴ BlåP, vår første periode, 1

Etter Margaret og Tidemann sitt første møte i Vestre Frikirke, skriver Tidemann at de møttes to ganger til, den andre gang på togstasjonen i Fredrikstad og den tredje og avgjørende gangen på ungdomsstevne «Fredtun Ungdomsskole» i Stavern³⁵. Tidemann var på ungdomsstevnet sammen med to kamerater: forstander Giset og Paulus Johansen, de bodde i Giset sin «gjeve motorbåt», Gamlegutten. Tidemann skriver at de var en flokk av venner som fulgte dem til båten, gikk turer sammen og spilte krocket, og en i denne flokken var Margaret. «men jeg turde ikke røpe noen av mine tanker til noen.»³⁶

Etter at sommeren var over, Margaret var dratt tilbake til Buffalo og Tidemann igjen var i gang med studiene, sendte han sitt første brev til Margaret. «Etter meget bønn om Herrens vilje og ledelse fikk jeg frimodighet til å skrive mitt første brev til henne. Et svarbrev kom tilbake som ikke avviste meg, men som ga meg mer frimodighet til å skrive neste brev, og dermed var korrespondansen kommet i stand.»³⁷

Nå var altså korrespondansen kommet i stand, og den holdt seg godt. Tidemann beskriver også videre hvordan dette utviklet seg. Etter over et år med brevveksling drar Tidemann selv den veien alle hans brev var blitt sendt.

I 1926 tok jeg en tur til Amerika for å besøke henne. Turen ble kombinert med en predikanttur i Brodersamfunnet [...] Besøket i Margarets hjem var i alle deler en stor opplevelse. Den kristne heim på Minnesota Avenue i Buffalo har båret mange frukter for Guds rike. Jeg ble godt mottatt av hele familien og den 18/7/26 ble vi forlovet.³⁸

Etter at Tidemann kort og konsist skriver om Amerikabesøk og forlovelse legger han til en viktig detalj: «At Margaret hadde selv hatt misjonskall som hun hadde gått med i flere år var en årsak til stor glede for meg. Det satte sitt stempel på at 'Gud vil det', ikke tvil i min sjel om det etter denne dag.»³⁹

Det blir lagt vekt på at de begge har et kall til å drive misjon, og at dette er noe som er til stor glede og oppmuntring for Tidemann, sikkert også for Margaret. Deres liv sammen har med dette et felles mål: Misjonsarbeid.

---

³⁵ Stavern Folkehøyskole

³⁶ BlåP, 7

³⁷ BlåP, 7

³⁸ BlåP, 7

³⁹ BlåP, 7

Kallet var viktig. I et av sitatene over skriver Margaret om kallet som gir retning og at kallet er en slags motkultur. Tidemann skriver om hvordan kallet vokste frem og etter hvert «kom over i besluttsomhetens fase».

Etter at Margaret og Tidemann var blitt forlovet, drog Tidemann tilbake til Oslo og Fjellhaug for å gjøre seg ferdig med studiene. Han fullførte misjonsprest-utdannelsen på Fjellhaug med både teologi og lærerskolepensum. Det siste halve året før han var klar for å reise ut som misjonspastor, januar til juni 1927, tilbrakte Tidemann som tidligere nevnt ved Livingstones College. Det var svært vanlig å sende de kommende misjonærene på et slikt kurs for å ruste dem best mulig for tjenesten. På Livingstone College var pensum blant annet tropesykdommer og sårbehandling. Det Tidemann lærte på Livingstone College fikk han god bruk for senere. Et viktig motto han lærte der var «You are the best man on the spot»⁴⁰ i betydningen av at når du som misjonær møter medisinske eller praktiske utfordringer, så er det som oftest du selv som må ha selvtillit nok til å løse dem med dine grunnleggende evner og kanskje knappe ressurser. Slik kursing gav grunnlag for å drive med grunnleggende helseinngrep, som tannhelse, enkle operasjoner og sårstell. «Misjonæren» skulle forberedes og utdannes til å bli en «self made man».⁴¹

Sommeren 1927 kom Margaret en tur til Norge. Det var da meningen at jeg skulle innvies til misjonær på årets synodemøte og at utreisen til Kina skulle foregå høsten '27 Men det ble ikke noen innvielse da borgerkrigen blusset opp i Kina og hundreder av misjonærer måtte forlate sine stasjoner. Margaret reiste tilbake til USA og jeg tok til på en reise for misjonen som ga meg anledning å besøke alle våre menigheter i landet vårt. Utreisen til Kina ble tiltrått høsten 1928, et år senere enn beregnet.⁴²

Det ser ikke ut til at kvinnene ble innviet til misjonærer, verken enslige eller misjonærhustruer. I Margarets tilfelle var det kjent for Frikirkens ledelse at hun også hadde misjonskall, men likevel var det mannen som var Misjonæren. Dette var fordi mannen var ordinert misjonær og pastor, og i en Luthersk kirke er det de ordinerte som forvalter forkynnelse, dåp og nattverd – en prest eller pastor var en forutsetning for å starte og drive kirke. Ut fra dette var det derfor gjort en arbeidsdeling. I Margaret og Tidemanns tilfelle

---

⁴⁰ Tradert familiehistorie

⁴¹ BlåP, 4; Tjelle, «Missionary Masculinity», 63

⁴² BlåP, 7

hadde de også en arbeidsdeling som vi skal se senere i avhandlingen: de var begge aktivt med i arbeidet.⁴³

2.4 En reise med mange forhindringer

Utreisen til Kina skulle skje med tog, Margaret hadde fått tillatelse fra misjonsstyret i Norge til å reise sammen med Tidemann til Kina. Brorparten av den lange turen skulle gå på den transsibirske jernbanen, via Sibir og Manchuria.

Dette var et unntak fra den generelle regelen om at mannen og kvinnen ikke skulle reise ut samtidig, særlig siden de ikke var gift før de reiste ut. Tanken bak dette var at mennene trengte fred til å konsentrere seg om språklæringen før konene kom. Konene kom etter og da skulle familien stiftes og husholdningen etableres. Dette førte ofte til at konene som kom etter, fikk betydelig dårligere språkopplæring enn sine menn. Dette gjaldt ikke alle misjonærkoner. Margaret fikk også benyttet seg til fulle av muligheten til å studere kinesisk da hun kom til Kina.

Selv om Misjonsstyret vedtok at Margaret kunne få være med Tidemann ut, fikk han ikke følge av henne. Den yngste broren hennes, Reuben, døde plutselig i en trafikkulykke i Buffalo, og hun kunne ikke forlate familien midt i sorgen.⁴⁴

Tidemann hadde en følelsesladet avskjed med familien. De var forberedt på at de ikke ville se ham igjen i live. Broren Karl, stod klar til å føre sleden med Tidemann til togstasjonen på Eidanger, den første biten av den lange reisen til Kinas midte.⁴⁵

2.5 Tog og elvebåt

Reisefølget til Tidemann forlot Østbanehallen i Oslo 11. september 1928. Det bestod av 9 nordmenn: syv mannlige misjonærer og to kvinner som var gift med norske tollbetjenter i Shanghai. Turen gikk gjennom Sverige, Finland og inn i Sovjetunionen. I Moskva hadde de en dag å vente, så Tidemann fikk oppleve severdighetene i sovjet hovedstaden. «Den røde plass med Lenins mausoleum dannet vel høydepunktet. I gåsegang, uten lov til å stanse, fikk vi gå forbi glasskisten som han lå i, den mann som har fått så stor betydning for Russland og verden i det hele.»⁴⁶

---

⁴³ Norseth, Kristin. «Kvinner på misjonsmarken» i Egil Grandhagen, Kjell Olav Sannes et al (red.) Med Kristus til jordens ender (Trondheim: Tapir akademisk 2008), 1-2

⁴⁴ BlåP, 3

⁴⁵ Tradert familiehistorie

⁴⁶ BlåP, 2

Kan det være at Tidemann allerede da kunne tenke at Lenin og kommunismen ville kunne få stor innvirkning på livet og arbeidet han selv skulle i gang med i det borgerkrigsherjede Kina?

Togturen på den Transsibirske jernbanen tok ti dager. Da de kom frem til endestasjonen, Dairen i Manchuria, var de omsider fremme i Kina. I Kina gikk turen videre til Shanghai med en japansk båt. Derfra gikk turen oppover Yangtse-elven med flodbåt til Hankow og videre med liten elvebåt til Ankang. Elvene var hovedfartsårer i det enorme landet med lite utbygd infrastruktur. Ankang, målet for reisen og startpunktet for misjonærtjenesten, befant seg midt inne i Kinas hjerte ved Yangtse-elvens bredd. Reisen tok til sammen drøye tre måneder.

I løpet av den lange turen til Kina og Ankang fylte Tidemann 30 år. «I Shanghai ble det avholdt 30 års kallas. Jeg fikk der pepper i alle former og i alle slags dåser. Heldigvis varte ikke peppersvenndagene lenger enn til 20 sept. året etter.»⁴⁷

Før Tidemann kunne gjøre slutt på tilværelsen som peppersvinn, måtte Margaret også ta den lange turen til Kina. Og det var på terskelen til denne turen vi møtte henne i innledningen. På toget over Amerika får hun allerede følge på reisen til Kina. Her viser hun tilliten til Gud oppi det hele: «Gud hadde ordnet, uten min viten, reisefølge. Jan 29. En eldre kvinnelig misjonær og hennes voksne datter som kom på samme to som dro fra St. Paul, minn.⁴⁸ til Vancouver, Canada skulle også på samme båt til Kina.»⁴⁹

Ombord på skipet ”Empress of Canada” var det flere misjonærer i tillegg til Margaret og hennes reisefølge, fru Begbie og hennes datter. Turen fra Amerika til Asia gikk fint, men Margaret skriver at «Stillehavet var nok ikke stille». Den 13 februar ser de land: Japan og Yokohama. Det første Margaret skriver om som gjorde inntrykk på henne ved sitt første møte med og syn av Østen, var kvinner som drev hardt manuelt arbeid. «Vi så kvinner bunkret båten, bar kull i kurver opp læderen.» Hennes bakgrunn og oppvekst som jente og kvinne var nok milevidt forskjellig ifra den virkelighet hun skulle leve i Kina. Margaret skulle snart bli hustru, mor og misjonær, og hennes bakgrunn og holdninger ville bli både en støtte og en utfordring. Men Margaret og Tidemann skulle stå sammen om sitt oppdrag og kall. «Feb.18 Shanghai Kina! Det mektige rike i Øst og hvor jeg skal få være med ilag med Tidemann, og fortelle om Jesus, Frelseren.»⁵⁰

---

⁴⁷ BlåP, 2

⁴⁸ Minnesota.

⁴⁹ BlåP, 1

⁵⁰ BlåP, reise med forhindringer, 1

Etter at de var ankommet Kina og Shanghai gikk turen opp Yangtse elven på et engelsk skip. I Hankow måtte hele lasten deres lastes over på andre mindre fartøyer.⁵¹ «Nå skulle reisen fortsette med 'husbåt' – uten motor. Men med menn som gikk langs elvebredden og trakk båten. Når det var vind kom seilet opp og mennene hoppet om bord.»⁵²

Ferden oppover Yangtse-elven var langt fra problemfri. Den første morgenen våknet Margaret opp til at snø, is og kulde blåste rett inn på henne fra gluggen over hennes sengeplass. Og dagen etter snudde kapteinen båten og de for ned elven igjen, for bestemoren hans var blitt syk. Da de var tilbake i Hankow, måtte de få hjelp av de lokale C.I.M. misjonærene for å komme av sted igjen.

Mars. 18. av og til var det umulig å komme seg videre på grunn av sterk vind. Som vi satt der på sengen- nokså hard- da sengetøyet lå på kassene, ble døren revet opp og en tolloffiser stikker hodet inn. Han kom ikke alene for vi fikk varsko av at flere skudd gikk av. Soldater kom og nå gikk det greit for oss, det var kontroll. En røverbande hadde herjet i distriktet og de var ut etter dem. Den natten måtte båtfolket ankre midt i elveleiet og alle båtene gjorde det samme.⁵³

Det er ingen tvil om at det var stor fare i forbindelse med reisene i Kina. Det var mye uro og mange større og mindre bander som utgjorde en fare når de måtte bevege seg på hovedferdselsårene. På Margarets tur inn i Kina var det ikke bare banditter og overfall som var farlig, men også sykdom. «Mars 27 Laohokow hvor sambandet⁵⁴ har sitt arbeide. Her ble vi godt mottatt. Jeg var ikke bra, men her fikk jeg medisiner av Dr. Oskar Osen. Den fryktelige kulde i 25 dager hadde gitt meg sterk forkjølelse.»⁵⁵ Margarets sterke forkjølelse ble ikke noe bedre og den 11 april i Yunyang skriver Margaret at hun ble beordret til sengs av de andre misjonærene som bodde der, «Olav Lie og Åviks». Her må hun se at hennes reisefølge drar videre uten henne. Margaret fikk ikke dra videre mot Ankang, i stedet måtte hun dra tilbake, i feil retning.

Margaret var blitt alvorlig syk med lungebetennelse. «Her fikk jeg bo hos misjonærparet Hansen (Ole og Anna). Det ble en prøvende tid- skulle jeg ikke komme videre- var det ikke

---

⁵¹ BlåP, reise med forhindringer, 1

⁵² BlåP, reise med forhindringer, Feb. 24

⁵³ BlåP, reise med forhindringer, Mars 18

⁵⁴ Norsk luthersk misjonssamband

⁵⁵ BlåP, reise med forhindringer, 3

Guds vilje at jeg skulle få komme til Ankang?»⁵⁶ Før antibiotikaens tid kunne slik sykdom være livstruende. Men etter flere uker med «strengt sengeleie» var hun friskere.

Under hele sykdomsperioden fikk Tidemann ikke besøke Margaret. Tilsynsmannen Sommernes hadde bestemt at det ikke passet seg i den kinesiske kultur at de skulle møtes før de ble gift. Den siste etappen mot Ankang var også farefull og anstrengende med utfordrende vær og terreng, men etter en særlig lang og strabasiøs ferd kom Margaret til slutt frem.

Sept. 11 Hsingan[Ankang]- Kapteinen fulgte oss og da vi banket på porten kom barna, Anna Sommernes og TIDEMANN. Så var reisen slutt som hadde begynt den 25 Januar 1929 og var framme den 10de sept. 1929 Så var det Guds vilje at jeg skulle komme fram og så ble det bryllup den 20 september.⁵⁷

Mens Tidemann ventet på sin forlovede, og bekymret seg for Margaret, brukte han tiden godt og kom i gang med språkstudier og lærte seg å leve i kinesisk kultur. Han jobbet hardt, med lange arbeidsdager han ikke kunne fått til med familie til stede. Han jobbet ikke bare hardt, men Tidemann gav også uttrykk for læringsiver og glede.

Det hadde ikke gått mange uker av språkstudietiden før det ble levende interessant. Skriftegningen, lydene, tonene og så den nye måten å uttrykke mening og ideer på ble mer og mer interessant. Gud har gitt meg en god helse så jeg kunne lese hardt opp til 8-10 timer om dagen, selv gjennom den sterke sommervarmen.⁵⁸

Tidemann måtte hankses med den fargerike og totalt fremmede «kinesiske språkdrakten», og han måtte starte med det grunnleggende. «Visstnok måtte jeg begynne med ABCn. Den første setning i den er typisk ikke for språket så meget, men for den kinesiske tenkning og legning. Den lød slik : «Ni yu chien mu yu?» Har du penger eller ikke? Et meget aktuelt spørsmål i Kina.»⁵⁹

En sentral del av det å lære kinesiske var å forstå det kinesiske lynne, dets særpreg og kultur. Sitatet ovenfor viser kanskje en liten del Tidemanns pensum i kinesisk kultur. En annen svært viktig pensumbok var Bibelen, og Tidemann beskriver den slik bare en håndverker kan.

Da jeg kom til Hankow kjøpte jeg min første kinesiske Bibel. Den var 6 ½ tomme lang, 5 ½ tomme bred og 2 ¼ tomme tykk og veide 1 ½ kilo. Den inneholdt 4000

---

⁵⁶ BlåP, reise med forhindringer, 3

⁵⁷ BlåP, reise med forhindringer, 4

⁵⁸ BlåP, 5

⁵⁹ BlåP, 4

forskjellige skrifttegn. 1 ½ kilo skrifttegn som bærer bud om livsens brød. Problemet ble straks hvordan fordøye dette Livsens brød i kinesisk språkdrakt.⁶⁰

Denne bibelen, full av livets brød, ble en kjent og kjær følgesvenn gjennom Tidemanns tjeneste blant kineserne. «Det er ingen bok som jeg har vært så glad i som denne min første kinesiske bibel. Den ble min gildeste lærebok og var den bibel jeg brukte hele min tid i Kina og siden på Taiwan.»⁶¹

Når Tidemann og Margaret begge var på plass i Ankang kunne de sammen svare på Guds kall til dem. Fra Buffalo og Porsgrunn var de nå begge kommet inn i Kinas midte hvor de tok sine første skritt sammen som ektepar og misjonærer.

---

⁶⁰ BlåP, i kast med det kinesiske språk, 4

⁶¹ BlåP, i kast med det kinesiske språk, 4

3. Kjernefamilien

Familien Johansen «stakk alltid ut» i det kinesiske samfunnet. Alt de gjorde var synlig for andre. Deres ekteskap og familieliv var preget av stedet, tiden og situasjonen de levde i.

Ekteskapet var virkelig startstreken for dem. Tidemann hadde allerede vært i Ankang et år, og fått språkopplæring, noe Margaret også tok til med etter ankomst. Ekteskapsinngåelsen markerer mer enn etableringen av deres familie og forholdet som mann og kone. Det var også et startpunkt for deres felles tjeneste. Det var her deres to veier ble til en. De ble ikke bare mann og kone, men de ble og forble, hele livet, kollegaer.

I Frikirkens Kinamisjon og i de andre misjonsorganisasjonene var det helt frem til slutten av 1900 tallet slik at kvinnene i misjon, særlig de gifte, levde og arbeidet inn under en patriarkalsk struktur. Det var de utsendte og ordinerte mennene som ledet menighetene, de ledet misjonskollegiet og drev den primære misjonsvirksomheten, gifte kvinner hadde ikke stemmerett, de var ikke engang ansatt eller innsatt som misjonærer. Det var mannen og misjonæren som var familiens og konas overhode. Hun var hans misjonærhustru. Å gifte seg med en misjonær var en inngangsdør til misjon for mange kvinner, samtidig som det kunne bli en hindring for kallet fordi de først og fremst måtte være tro mot mannens kall.⁶²

Det var plass for kvinner og deres arbeid. Ovenfor har jeg nevnt to roller som kvinner kunne ha i misjonen: Misjonærhustruen, og den profesjonelle enslige kvinnelige misjonæren. Hun kunne være lærerinne eller sykepleier og drev som oftest med kvinnerettet arbeid og diakonalt arbeid. Dette arbeidet ble også kalt indirekte misjonsarbeid. Det indirekte misjonsarbeidet gav oppgaver og roller hvor det var mulig å kombinere religiøst engasjement med tidens normative feminitet. Disse to rollene er nyttige perspektiver å ta med videre når jeg skal se på Margaret og Tidemanns familie og tjeneste.⁶³

Misjonærfamilier var en sentral del av det å drive misjon, særlig med tanke på kvinnens rolle. Det var hennes ansvar at familien og hjemmet var en god rollemodell i kristent familie- og hus-liv. Noe som baserer seg på det lutherske positive synet på familien.

Familiene ble sett på som byggesteinene i misjonsvirksomhet. Familien og familielivet var derfor ofte en balanse mellom de offentlige og private rollene misjonærene, både mann og hustru, hadde. I lys av dette er det viktig å se på en misjonærfamilie som en enhet fremfor å

---

⁶² Tjelle, «Misjonærfeminitet», 220; Skortnes, *Med hjertet på flere steder*, 289

⁶³ Tjelle, «Misjonærfeminitet», 209

tenke at det kun er mannen som er misjonæren. I Margaret og Tidemanns tilfelle er dette særlig viktig for å kunne ta deres historie på alvor.⁶⁴

Misjon var arbeidsoppgaven og livet de to giftet seg inn i. Og det er «Guds vilje at jeg skulle komme til Ankan»». De hadde begge kall fra Gud. De så ekteskapet sitt som villet av Gud, og som grunnlaget for deres misjonærtjeneste.⁶⁵

Dette er noe som kommer til syne i kildematerialet i beskrivelsen av et røverangrep. Da skriver Margaret og Tidemann om hvordan de to virkelig ble sveiset sammen gjennom prøvelsene og at de midt i disse prøvelsene skulle bygge sitt hjem og familie. «Margaret og jeg hadde skrevet til hverandre i 5-6 år før vi fikk den glede å slutte med ‘den skriftlige epoke’. Vi hadde vært gift ½ års tid nå da denne ildåp nådde oss begge.»⁶⁶ Margaret og Tidemann hadde spart på alle disse brevene, men nå på grunn av de urolige omstendighetene bestemte de seg for å brenne dem siden de ikke var «særlig begeistret for å ha ‘vår kapital’ liggende i en dårlig ‘kasse’ og her kunne det skje noe som kunne spre disse ‘dyrebare verdier for alle vinde.’ Det som skjedde var vemodig, men ingen ulykke, det var en ytterligere sammensveising av to viljer og hjerter som hadde kommet til Kina for sammen å bygge Guds menighet i heim og samfunn.»⁶⁷

Prøvelser var noe som bandt dem tettere sammen og styrket deres felles kall. Motstand og ulykke kunne også ses på som en bekreftelse på misjonsgjerningens betydning, jo flere offer man måtte gjøre, jo større ble oppdraget.

I sitatet ovenfor ser vi også den tydelige tanken om at Guds menighet også bygges ut fra «heimen». Hjemmet var noe de etablerte etter at de giftet seg. Men hjemmet inkluderte også egen husholdning.

Margaret fikk to gutter fra landet som skulle læres opp. Den ene til kokk, den andre til gjetepasser og «melkeprodusent.» Det bød på mange scener når f.eks. skurefilla ble brukt i gryter og kopper uten betenkeligheter, eller gjetepasseren for å øke melkemengden spedde på med det klare vann fra den 25 fot dype brønn ute på gårdsplassen. At en ung frue fra den vestlige verden hvor hun var vane med den moderne husholdnings rikdom i ferdiglagede vareslag, kan tilpasses et «kjøkken dept.»

---

⁶⁴ Emily J. Manktelow, *Missionary families, Race, gender and generation on the spiritual frontier* (Manchester, UK: Manchester University Press, 2013), 207

⁶⁵ BlåP, mitt møte med Margaret Julie Hansen

⁶⁶ BlåP, Kaotiske samfunnsforhold, 4

⁶⁷ BlåP, Kaotiske samfunnsforhold, 4

hvor alt må lages fra hjembakt brød stekt i blikkbokser med trekull varme under bunden og over lokket til salte røke pølser, det gikk langt over enhver manns vettuge begavelse. Men Margaret greide det og meget mer.⁶⁸

Familien Johansen var norsk-amerikansk-kinesisk. De spiste og kledde seg som kinesere, samtidig som de (Margaret) strakk seg langt for å holde på det norske særpreget i hjemmet. Fra Tidemanns perspektiv i dagboken er det også her tydelig at hjemmet var Margarets domene. Selv om hjemmet var Margarets domene ble hun frigjort fra husarbeid ved å ha kinesiske ansatte i husholdet. Hun var også misjonær!

Å blande ut melka, eller få skurefilla i grytene var ingen stor krise, snarere et resultat av kulturkrasj. Men familien opplevde også vanskelige tider og utfordringer.

3.1 Kriser

Livets kriser og vansker preget også Margaret og Tidemann. Livet var farlig og usikkert. Gjennom alt, både det gode og vonde de opplevde, var det et gjennomgangstema; Guds trofasthet. Ved å skrive om krisene og hvordan Margaret og Tidemann levde gjennom dem viser de hvordan Gud var trofast mot dem og deres kall.

Den 19. august 1932 var det Tidemann som ble rammet av sykdom og måtte se døden i hvitøyet. Mens han jobbet med å bygge kirken i Ankang fikk han et blindtarmanfall. Tidemann var sengeliggende i over en måned, og de andre misjonærene, Ellen Madsen, Sigfrid Myklebust, Solveig Heimdal og herr og fru Hannisdal, hjalp Margaret som da var gravid, med å sitte ved ham dag og natt. På et punkt sa Tidemann til Margaret at han trodde han ikke ville overleve

Jeg klarer visst ikke dette, du må nok regne med at du blir alene nå. Nei, Tidemann, du kommer ikke til å gå nå. Gud har enda meget mer arbeide du skal utføre for ham her på misjonsmarken. Nei, sier du det? Tror du det? Ja! Du kommer ikke til å dø nå! Dette var virkelig vendingen i sykdommen. Det var som fikk jeg nye krefter og nytt mot. Gud være takk for Margaret, som ble årsak til min redning herinne i Sentral China, 50 norske mil fra nærmeste lege.⁶⁹

Margaret hadde mange oppgaver i løpet av sin tid som misjonær og kone, men her var hun også Tidemanns redning. Hennes tro og trofasthet var tydelig viktig for Tidemann. Hun var

---

⁶⁸ BlåP, 13

⁶⁹ BlåP, blindtarmanfall, 28

den støttende og uunnværlige kona. En gjengs oppfatning av en misjonærhustrus ansvar ovenfor sin mann var å være hans medhjelper, hans sjelesørger og støtte i misjonsgjerningen.

70

Selv om jeg antar at de var til støtte og hjelp for hverandre i løpet av årene som misjonærer og ektefeller, er det først og fremst Margarets støtte til Tidemann som kommer tydelig frem i dagbøkene. Dette kan tyde på at de er preget av datidens normer og forståelser, hvor hustruen var mannens støtte.

Etter at Tidemann var kommet seg måtte han dra til nærmeste lege i Laohekow. De dro den 29 sept og kom frem den 8. okt. Der ble de til etter at Margaret fødte deres første barn 21 november 1932. «Lily Bjørg ble døpt 30 desember, på mors fødselsdag av misjonær Olav Espegren. Lily Bjørg var en pen liten pike, hennes far kalte henne: 'Miss Univers' Men det var nok ikke lenge far skulle få glede seg i sin lille skatt.»⁷¹

Tidemann reiste til Beijing for å opereres den 6 desember, men de fant ikke noen blindtarm, «Jeg kom meg fort etter operasjonen selv om de ikke fant noen blindtarm. Gud hadde gjort sin operasjon før legene slapp til», men han får et telegram. «Da jeg var nettopp ferdig til å dra hjem fikk jeg telegram fra Margaret den 7de febr. 1933: Lily Bjørg with Jesus. Det kan ikke beskrives av meg hva jeg følte etter virkelig å ha forstått at Lily Bjørg ikke var lenger iblant oss.»⁷²

I dagboken skriver han i ettertid:

Til tannlegen—var der nesten hele dagen, men hva som foregikk i Laohekow hadde jeg nok liten anelse om. Vår lille kjære Lily Bjørg var syk og ble dårligere og dårligere inntil hun «vandret med Jesus» sent denne mandags kveld. Hvor underlig er dine veie Herre, hjelp oss å erkjenne at alt hva du gjør er utslag av din evige kjærlighet.⁷³

Det tok et år før Tidemann og Margaret vendte tilbake til Ankang. Det var en dramatisk og traumatisk tid. Fra Tidemanns livstruende blindtarmsbetennelse og Margarets første svangerskap og dramatiske fødsel, til gleden og sorgen når de mistet barnet sitt. De dro fra Ankang den 30, september 1932 og var ikke tilbake før 1, september 1933.⁷⁴

---

⁷⁰ Tjelle, «Misjonærfeminitet», 213

⁷¹ BlåP, Blindtarmanfall, 28-29

⁷² BlåP, 29

⁷³ BlåP, 29

⁷⁴ BlåP, sommeren 1933,34

Ekteparet som kom tilbake til Ankang var antagelig et ganske annerledes par. De hadde virkelig opplevd livets harde og vonde realiteter. Dette må ha vært noe som preget dem videre i deres tjeneste, i deres relasjoner til hverandre og andre. Fra å komme til Kina med et tydelig kall og fulle av pågangsmot, fremtidstro og håp, til flere ganger å måtte forholde seg til egen sårbarhet og begrensning. Deres kanskje idealiserte forventning til Kina var knust, men de var fortsatt klar for livet og arbeidet.

3.2 Barna

Tapet av deres første datter Lily Bjørg, blir ikke omtalt så mye senere i dagbøkene. De snakket heller ikke mye om det senere i livet, men det er tydelig at det er en del av deres selvforståelse og familie-tanke i løpet misjonsårene. Lily Bjørgs grav ble et sterkt tilknytningspunkt for dem til Kina. «Selv om vi nå gledet oss i forventning av vårt neste barn, var det et sårt savn at vårt første barn skulle bli tatt fra oss. Hun sover i kinesisk jord til oppstandelsens morgen, da skal vi møte henne igjen.»⁷⁵

Det var mange, både voksne og barn som døde på misjonsmarken. En viktig del av familien Johansen ble igjen i Kina også etter at de selv måtte dra. For alle familier kostet det mye å bo leve og arbeide i en annen kultur, men for noen kostet det særlig dyrt.⁷⁶

I 1935 fikk de sitt andre barn. «Den 18.juni 1935 fikk vi en liten søt pike. Ruth Hedvig skal hun hete [...] Alt gikk vel og vi hadde bare grunn til å takke både Gud og mennesker. Et velskapt barn, hvilket under og hvilken nåde.»⁷⁷ Midt oppi livets gang finnes det i dagboken en liten henvisning til romantikken mellom dem. Når Margaret var sengeliggende etter at Ruth Hedvig var født, skriver de, om hvordan de feiret at det var 9 år siden Tidemann hadde ankommet Buffalo den 5 juli, på det besøket hvor de to igjen møter hverandre etter lang tids brevveksling og blir forlovet.⁷⁸

Margaret og Tidemann tenkte ikke bare tilbake, men også på fremtiden for seg og sin familie. De ble enige om at de skulle sette i gang med byggingen av et hjem i Norge, et sted de kunne bo når de skulle til Norge på hjemmeopphold. De levde med et kall og tjeneste, men de var også klar over at det fantes et hjemland som de en dag skulle tilbake til, og at de som familie hadde behov for et hjem.

---

⁷⁵ BlåP, 44

⁷⁶ Tjelle, «Missionary Masculinity», 209

⁷⁷ BlåP, 46

⁷⁸ BlåP, 46

Mars 1936 forteller Tidemann om husbygging hjemme i Norge. «Margaret og jeg ble enige om å skrive hjem til Far og be han skille ut en tomt som vi kunne kjøpe og planlegge et passende hus for oss, slik at vi kunne bo hjemme den tiden vi var på ferie.»⁷⁹

Det var ganske naturlig at de trengte et hus og hjem, for de skulle på sitt første Norgesopphold. Mens de var hjemme, ble Johan Tidemann jr. født. «Den 5. januar [1938] En stor dag i familien. En stor velskapt gutt født kl 0.20 på Ankang». Ankang er hva de kaller sitt hjemsted i Norge.⁸⁰

3.3 Familien holder sammen

I 1939 var de en familie på fire som skulle ut igjen til Kina, men det var ikke bare enkelt å reise i slike «usikre tider».

1939. Inngangen til dette nye år stod i usikkerhetens tegn. Hitler «kom så og vant.» Europa syns å være i oppløsning. For oss som nå hadde vært hjemme på det andre året, ble det et spørsmål om utreisen. I Kina hadde nå krigen rast med Japan siden 1937. Der ute så det ikke blidt ut og spørsmålet ble: Skal vi reise ut i denne urolige verden med våre to små barn? Misjonsstyret tellet på knappene. Det ble spørsmål om jeg kunne tenke meg å reise ut alene.⁸¹

Helt fra de første misjonærene dro ut ifra Norge på 1800-tallet var premissene for familien et omstridt tema. Familien kunne være i veien for mannen og presten som skulle gjennomføre sitt misjonsoppdrag. Særlig i farlige og/eller fjerne strøk langt fra alt og alle. Tanken om at misjonsvirksomhet skulle være et stort offer var også med på å forsterke denne praksis, det var mange familie- og ekteskaps- relasjoner som måtte lide for misjon. Dette var noe som krasjet med det lutherske familieidealet. For på den andre side var tanken om hjemmets misjon, hvor misjonærfamilien med misjonærhustruen i spissen var representant for det kristne (vestlige) hjem. Misjonærheimen skulle være til opplysning og forbilde for de unådde.⁸²

Begge disse posisjoner var utbredt, men særlig når barna var kommet i skolealder ble familiene splittet opp. I frikirkens Kinamisjon, var dette tilfelle i familien Sommernes hvor de to eldste guttene Harald og Sverre ble plassert i Norge hos sine besteforeldre da mor, far og lillebror dro tilbake til Kina. Sverre skriver i sin bok *Pionermisjonæren- sett med sønnens*

---

⁷⁹ BlåP, 51

⁸⁰ BlåP, 65

⁸¹ BlåP, 68

⁸² Drønen et al., *Med hjertet på flere steder*, 75, 96

øyne om hvordan avskjeden foregikk. «Ha det godt, gutten min. Dermed fløytet toget, og der dro de. Jeg kan enda kjenne den tomme følelsen inne i meg. Jeg vet at jeg ikke kunne gråte der og da. Tårene kom senere, og de skulle gjennom årene som gikk, bli mange.»⁸³

Det hendte dessverre ofte at familier ble delt opp slik. Derfor er det ikke rart at Misjonsstyret, særlig i krisetid hadde en forventning om at Tidemann skulle reise tilbake til Kina alene i 1939. Margaret og Tidemann diskuterte dette sammen: «Skal vi skille lag? Det var det store spørsmål. Vi kunne ikke gjøre oss fortrolig med tanken, og stor kamp ble det i våre hjerter. Vår felles bønn var at Herren ville vise oss den rette veg i denne sak.»⁸⁴

De vil begge følge Guds kall og vilje og kommer sammen frem til en avgjørelse:

Etter krigsutbrudd i Europa. Var vi ikke så sikre på om ikke problemene kunne komme til å bli like store her i Europa [...] Vi ble enige om at vi melder fra til Misjonsstyret at vi skiller ikke lag, men reiser ut hele familien. Da Russland angrep Finland i november ble saken helt klar for oss. Europa og deriblant vårt eget land er like utsatt som Kina. Vi reiser over nyttår og tar barna med! Vi fikk fred med denne beslutning. Vi tror at det er Guds vilje med oss at vi skal være sammen i Kina den andre periode.⁸⁵

Misjonsstyret godtok beslutningen om at de ikke ville skilles, på tross av at formannen hadde puffet hardt på at Tidemann skulle reise alene. «Gud hadde gitt nåde og kraft for å svare ja for hele familien.» Dette viser tydelig en bevissthet om verdien av familien og ekteparet som en enhet i misjonærtjenesten. De kom fram til en beslutning sammen, som et «vi», og de fortsatte sin tjeneste som samlet familie i tillit til Gud. I ettertid er det tydelig at det var dette som var det tryggeste for dem. Margaret som var amerikansk statsborger, ville ha blitt anholdt fordi hun var amerikaner under den tyske okkupasjonen av Norge. Det kom noen til hennes svigerforeldres gård for å anholde «amerikaneren», men da fikk de beskjed om at hvis de skulle anholde henne måtte de dra dit «pepperen gror!», Kina.⁸⁶

Margaret og Tidemann tok ikke for gitt at det var Norge som var tryggest. I ettertid ser vi at dette var den rette avgjørelse, men det kunne de ikke vite. Avgjørelsen deres viser hvordan de ønsket å leve ut sitt kall, og at de heller ville møte farene sammen i Kina. En families felles skjebne basert på foreldrenes kall og valg var og er fortsatt et aktuelt tema, valgene foreldrene

---

⁸³ Sverre Sommernes, *Pionermisjonæren, sett med sønnens øyne* (Oslo: Lunde forlag, 1998), 121

⁸⁴ BlåP, 68

⁸⁵ BlåP, 68-69.

⁸⁶ Tradert familiehistorie

gjør har konsekvenser for hele familien, familier er ofte skjebnefellesskap. Margaret og Tidemanns ønske om å dra ut sammen, som familie må ha vært et uttrykk for deres felles kall i familien.⁸⁷

3.4 Trivsel

Da de kom tilbake til Ankang etter en lang ferd gjennom en verden som stod midt i kriger og uro, måtte barna finne sin plass i Ankang og den kinesiske virkelighet. De fant seg raskt til rette, slik barn ofte gjør. «Barna og de nye kinesiske forhold: Ruth Hedvig hadde jo 2 år i Kina før hun kom ut. Johan derimot var nykommer. Men det gikk fort å sjalte over til kinesisk språk og lekekamerater. Vi hadde et deilig sted utenfor byen på Nanbali, sydsletten som den het.»⁸⁸

Her gir Margaret og Tidemann tydelig uttrykk for at de hadde det godt og trivdes i Ankang. De kom hjem til noe kjent og kjært. På tross av enorm uro i verden og i Kina, evnet de å uttrykke en tilfredshet og glede over livssituasjonen deres. Og det var slik denne familien utviklet seg, som et produkt av flere kulturer og i sosial uro. Vekslingen mellom disse kulturene og situasjonene var deres normalsituasjon.⁸⁹

3.5 Mange ulike oppgaver innad i familien

Margaret og Tidemann hadde flere roller ovenfor hverandre, de var ektefeller og arbeidskolleger. I Ankang ble de også lærere for barna. Det fantes en norsk skole i Kina. Fra 1912 hadde NMS en internatskole for barn, men Frikirkens misjonærer benyttet seg ikke av den fordi den var for langt unna.⁹⁰ Siden Margaret og Tidemann ikke sendte sine barn vekk, måtte de stå for undervisningen selv. I større misjonsorganisasjoner ville det vært en skole eller lærerinne på et misjonsfelt, men i Ankang var det Tidemann, en mann, som tok hovedansvaret for sine barns utdanning. Han brukte lærerskoleutdanningen og lærerbøkene fra årene som student på Fjellhaug. «Altså 5 år gammel startet RH sin utdanning. Vi regnet med at vi selv måtte ta hånd om skolegangen. Det ble nok også slik.»⁹¹

---

⁸⁷ Tjelle, «Misjonærfeminitet», 290

⁸⁸ BlåP, 86

⁸⁹ Paul G. Hiebert, *Anthropological insights for missionaries* (Grand Rapids, Mich: Baker Book House, 1985), 242

⁹⁰ Drønen et al., *Med hjertet på flere steder*, 301

⁹¹ BlåP, 88

Fordi familien bodde midt inne i Kina, var det viktig for Margaret og Tidemann at barna også ble gode i norsk og engelsk. F.eks. forteller Ruth Hedvig og Johan at de lærte å synge alle sangene i Mads Bergs «Skolens Sangbok».⁹²

Det at Margaret og Tidemann selv underviste barna sine er en indikasjon på at Frikirkens Kinamisjon var i en pionertid, og at Frikirkens Kinamisjon etter forholdene var ganske liten. Misjonens pionertid kjennetegnes av nettopp dette; mindre grad av institusjonalisering, og noe som ligner mer på storfamiliehusholdningen fra førmoderne tid, hvor familiemedlemmene i større grad deltok i hverandres sfærer.⁹³

Fordi barna, Ruth Hedvig og Johan Tidemann, bodde hjemme var de en naturlig del av misjonærlivet og spilte en rolle i misjonsarbeidet, da både fordi de var tilstede og fordi de aktivt fikk oppgaver og tok del i det som skjedde. Alt fra å melke geiter til å rive og rulle bomullsstoff til bandasjefiller for å behandle de sårede etter bombeangrepet, til at Ruth Hedvig fikk ansvar som lærer for de minste i søndagskolen.⁹⁴ «Ruth Hedvig var med på søndagsskolens lærermøte for første gang 6 desember 1947. Hun skulle tale med de minste i klassen og det greide hun godt, for hun snakket kinesisk like godt som kineserbarna.»⁹⁵

Ruth Hedvig fikk delta i foreldrenes arbeid, på sine premisser og hun hadde en unik rolle. Hun var et barn av en flerkulturell oppvekst og snakket kinesisk like godt som en kineser samtidig som hun var utlending.⁹⁶

3.6 Oppsummering

Margaret, Tidemann, Ruth Hedvig og Johan var en kjerne-misjonærfamilie. Og sammen bygde de Guds menighet i «heim og samfunn». Misjonærhjemmene ble sett på som modeller og middel for å vitne om kristen tro og praksis. Derfor var familien Johansen en av byggesteinene i misjonsarbeidet. Men familien var ikke en vestlig/kristen øy midt i Kina. Kina og Ankang var en sentral og integrert del av deres identitet og familie. De valgte heller å dra hjem til Kina en å være hjemme i Norge i krigstid. De valgte aktivt å leve sammen som familie, og Margaret og Tidemann gikk på tvers av det som var forventet ved at de ikke ville splittes. Dette kan tyde på en forståelse av at de var flere om kallet til misjon, at deres misjonsarbeid var noe de gjorde som nettopp ektepar og familie.

---

⁹² Tradert familiehistorie

⁹³ Drønne et al., *Med hjertet på flere steder*, 61

⁹⁴ Tradert familiehistorie

⁹⁵ BlåP, 104

⁹⁶ Hiebert, *Anthropological insights for missionaries*, 242

4. Misjonærfamilien

I dette kapitlet vil jeg se på misjonærfellesskapet som, i likhet med kjernefamilien, var en ramme, et verktøy og fellesskap for misjonsarbeidet. Misjonærfamilien var først og fremst et kollegafellesskap der nasjonalitet, etnisitet, tro, kall og utsendelse fra Frikirken, var det de hadde felles. De var ikke en vennegjeng eller et godt etablert team som dro sammen til Kina. Det var først da de var kommet til Kina at de ble en enhet som skulle fungere og utrette noe i fellesskap.

Det er vesentlig å se på relasjonene innad i misjonærfellesskapet. For disse relasjonene var det grunnlaget familien Johansen levde og arbeidet ut fra. Margaret og Tidemann var prisgitt disse relasjonene og de ulike sammensetninger av misjonærer som til enhver tid var på feltet.

4.1 Misjonsarbeidet

Misjonsarbeidet i Ankang ble drevet etter misjonsstasjon-metoden, Mye av arbeidet gikk ut fra misjonærenes bopel. Misjonsstasjonen var et stort hus med solide murer rundt. Dette gav en grunnleggende trygghet for misjonærfamiliene i usikre omgivelser. I tillegg søkte lokalbefolkningen inn dit i farefulle situasjoner. Ut fra stasjonen vokste arbeidet med kirke, kapeller, skoler, sykehus, klinikker og annet diakonalt besøksarbeid. Lokale kinesere ble etter behov ansatt for å fylle roller og behov, og disse ble kjernene i menighetene. I stasjonsmetoden var det ofte slik at ledelsen av alt arbeidet forble hos misjonærene, slik var det også i Ankang.⁹⁷

Misjonsstasjonen i Ankang

---

⁹⁷ Aske, *Tilbakeblikk for fremtiden*, 21

Frikirkens Kinamisjon hadde et stort og omfattende arbeid i Ankang, og alle misjonærene var med i dette arbeidet. De hadde ulikt ansvar og tilknytning, alt etter boplass og ulike forutsetninger som: utdanning, personlig egnethet, kall, familie og kjønn.

Frikirken hadde i alt 23 voksne og 14 barn i misjonstjeneste i Ankang. Dette er en oversikt over frikirkens arbeid og misjonærer i Kina fra 1914 til 1950

År	Spesielle hendelser	Misjonærer
1914	Frikirkens synodemøte vedtar å begynne egen misjon i Kina.	
1916	Ole A Sommernes kommer til Shanghai 15.04.	
1918	<i>Sommernes tilsynsmann</i>	Sommernes begynner arbeidet i Ankang
1919	Første gatekapell åpnet i Lille Nordregate Arbeidet i Hengkou starter	Sommernes forlovede, Anna, ankommer. Bryllup i Shanghai.
1920	To småskoler åpner i Hengkou. Stengt igjen etter få år. Første dåp i Ankang.	Sigfrid Myklebust ankommer
1921		Einar A Hannisdal ankommer
1922		Miriam Danielsen, Ester Knutzen ankommer
1923	Misjonærbolig mellom de de to bydelene står ferdig.	Eli Hannisdal, Jakob og Martha Kvalsvik ankommer
1924	<i>Hannisdal tilsynsmann</i>	Familien Sommernes til hjemmeopphold
1926	<i>Sommernes tilsynsmann</i>	Ester Knutzen til Norge Sommernes returnerer
1927	Arbeid åpnet i Hanyin	
1928		J. Tidemann Johansen ankommer

		M. Danielsen, Jakob og Martha Kvalsvik reiser
1929		Hannisdals sønn, Anders, dør av dysenteri. Hannisdals reiser til Norge Margaret Johansen og Ellen Madsen ankommer
1930		Sommernes sønn, Martin, dør av difteri
1931	<i>Hannisdal tilsynsmann</i>	Sommernes til Norge Hannisdals returnerer Solveig Heimdal ankommer
1933	Søndagsskolearbeid begynner i Ankang ved Margaret og Tidemann Kirken i 9Ankang innviet	Johansens datter, Lily Bjørg, dør
1934	Arbeid i fengselet begynt. Fortsatte i alle år. <i>Sommernes tilsynsmann</i>	Sommernes returnerer
1935		Fam Hannisdal til Norge
1936	Småskole begynt i Ankang. Noen års opphold. Gjenåpnet 1947. Ny skolelov og forbud mot opiumssalg trer i kraft i Ankang 01.01. 1936	Nils Lian og Arne Unhjem ankommer
1937-1945	Den andre Sino-japanske krigen	
1936		Sigurd Aske ankommer
1937	Misjonen får to feriehus på Kikungshan	Familien Johansen til Norge
1938	Krigsflyktninger kommer til Ankang Første bilvei åpnet Laohekou-Ankang-Hanchung-Xian	
1939	Koleraepedemi Klinikk åpnet i Vestbyen Kinesisk lege ansatt	

1940	Misjonens sykehus åpner i Lille Nordre Gate(feil) Dr Lin og Solveig Heimdal Ankang bombet flere ganger. Mange såret og drept.	Familien Johansen returnerer til Kina Judith Aske og Nora Lian ankommer
1941		Arne Unhjem til Norge
1942	Hungersnød. Misjonen organiserer hjelpetiltak	
1944	Militær flyplass ferdig. Amerikansk militær stasjonert i Ankang.	
1945-46	Misjonen setter i gang med toårig bibelskole og forberedende kurs.	
1945	Frikirkens menigheter i Ankang blir etablert som «Syd-Shaanxi-Lutherske-synode». <i>Tidemann tilsynsmann</i>	Familiene Sommernes og Lian til Norge
1946	Misjonen får sin første bil. Eneste besøk fra Norge til Ankang: Carl Mortensen og frue. De tar opp fargefilm under sin reise i Kina.	Rolf Godøy ankommer
1947	Misjonens sykehus flytter inn i nye lokaler, et tidligere oljelager.	Petra Godøy, Per Kivle, Lydia Thomassen og Margit Grytting ankommer Familien Aske forlater Kina
1948	Flukt fra Ankang. Noen misjonærer returnerer.	Solveig Heimdal til Norge
1949	Endelig evakuering fra Ankangfeltet	Misjonærene forlater Kina
1950		Familien Godøy og Margit Grytting forlater Kina

4.2 Misjonærfellesskapets struktur

Den første og selvskrevne tilsynsmannen blant misjonærene var Ole Anton Sommernes. Han var pionermisjonæren og den udiskutable lederen blant dem. Over ham i hierarkiet var det misjonsstyret hjemme i Norge som var øverste lederorgan og kontaktpunkt for misjonærene i Ankang. Tilsynsmannen var leder i det daglig, og det var også han som ledet

misjonærkonferansene. Det var i disse årlige møtene de sammen la planer for arbeidet. Planene omfattet blant annet arbeidsfordeling og utplassering i de ulike oppgavene/stedene.

Dette var viktige møter, for avstanden mellom frikirkemisjonærene var på det lengste to dagsreiser. I praksis stod derfor flere av misjonærene nokså alene. I misjonærkonferansen var det mennene som hadde stemmerett, slik det i stor grad har vært i de fleste misjonsorganisasjoner frem mot slutten av 1900-tallet. Det var menn sendt og innsatt/ordinert som misjonærer som hadde stemmerett.⁹⁸ Til forskjell fra flere av de andre norske misjonsorganisasjonene spilte likevel kvinnene en aktiv rolle i forkynnelse og menighetsliv, men de fikk ikke stemmerett av den grunn.

Margaret og Tidemann fant sin plass under Sommernes. Sommernes-familien, og Johansen-familien bodde, foruten ved hjemmeopphold, på misjonsstasjonen i Ankang. Dette kan være en indikasjon på at de gikk godt overens. Sommernes sin posisjon blant misjonærene synes tydelig i et sitat omhandlende deres tilbakekomst etter norgesopphold i 1934. «Dernest var Sommernes, pionermisjonæren i Ankang, så vi pustet alle lettere også av den grunn.»⁹⁹

Hannisdalfamilien var på hjemmopphold den første tiden da Margaret og Tidemann kom til Ankang, og Hannisdal var den naturlige leder når Sommernes var i Norge. Hannisdal dro til Norge for godt i 1935. Ut fra dagbøkene fremgår det da at Tidemann hadde posisjonen som nestleder, med både ansvar og oversikt, og det var han som tok over for Sommernes siden han var den med lengst ansiennitet etter at Hannisdal var dratt hjem. Margaret og Tidemann vokste inn i og levde som en del av ledelsesstrukturen. Relasjonene de etablerte måtte derfor være brukbare rammer og verktøy for misjonsgjeringen og privatliv. Det er imidlertid ikke sikkert det var så lett å skille disse to sfærene for Margaret og Tidemann (eller noen av de andre misjonærene).

4.3 Margaret og Tidemanns arbeid

Margaret og Tidemann var en del av misjonærfelleskapet. De jobbet og levde inn under dette felleskapet. Når jeg nå beskriver arbeidet de drev, betyr ikke det at de gjorde dette alene, men at det blir fremstilt slik som det er skrevet i dagbøkene.

Tidemann drev med menighetsbyggende arbeid, undervisning, evangelisering, forkynnelse, sakramentsforvaltning, fengselsbesøk, diakonalt arbeid og relasjonsbygging. Videre var han

---

⁹⁸ Tjelle, «Missionary Masculinity», 23

⁹⁹ BlåP, 42

også prosjektleder da kirken i Ankang ble bygget. Han tegnet kirken, og den ble særlig kjent for tårnet i kinesisk pagodestil.

Misjon var for Margaret og Tidemann et felles livsprosjekt, og selv om Tidemann var familiens overhode, var det også slik at mann og kone, Margaret og Tidemann komplementerte hverandre. Dette er noe som følger datidens normer og forventninger til et misjonærektepar.¹⁰⁰

Selv om de innfridde noen av forventningene til misjonærer, var ikke Margaret bare en typisk misjonærhustru for sin tid. Hun var en aktiv misjonær med oppgaver og ansvar i tillegg til «hjemmets misjonsgjerning». Hun var, naturlig nok, særlig aktiv i forhold til kvinner og barn, men hun

Kirken i Ankang

hadde også misjonens regnskap og fungerte som sekretær for Tidemann (også når han var tilsynsmann). I tillegg hjalp hun frk. Madsen som var sykepleier i klinikken inne i byen¹⁰¹, gikk på husbesøk med kinesiske medarbeidere, drev søndagsskole, spilte orgel under gudstjenester og hadde engelskklasser hvor hun underviste alle, både kvinner og menn.

Kvinner kunne etter datidens normer drive med indirekte misjonsarbeid, forstått som diakonalt og sosialt arbeid.¹⁰² Unntaket for dette var i møte med deres «søstre» i andre land. Derfor er det utypisk at Margaret er med i det direkte misjonsarbeidet. Hun underviser menn og kvinner og er med i direkte misjonsarbeid, gjennom forkynnelse og undervisning. I tillegg til dette har hun også ansvar for misjonens regnskaper. Selv om dette ikke er direkte misjonsarbeid, er det en svært sentral og viktig oppgave for misjonen i sin helhet.¹⁰³

Dette er en beskrivelse av arbeidsoppgaver i 1935:

¹⁰⁰ Tjelle, «Misjonærfeminitet», 214

¹⁰¹ Etter at den store klinikken ble åpnet utenfor byen fortsatte Margaret å drifte klinikken inne i byen alene.

¹⁰² Tjelle, «Misjonærfeminitet», 214

¹⁰³ Tjelle, «Misjonærfeminitet», 214, 216

Arbeidet tok til med liv og lyst igjen, etter at vi kom tilbake fra sommerferien. Menighetsarbeidet, søndagsskole, gatekapellet, husbesøk, gatemøter, sykebesøk, fengselsmøter, kvinnemøter, osv. bød på innsats hver dag. Opiumshospitalet ble også besøkt. Det skal ikke vende tomt tilbake til meg, sier Herren.¹⁰⁴

I dagboka forteller de hva gatekapellet var og ble brukt til.

Frem til gaten foran kirken hadde vi fått et strålende gatekapell. Her kunne en åpne dørene og samle folk om Herrens Ord. Form. og kveld i særdeleshet. . . . . det var alltid tilhørere i gatekapellet i vestbyen så snart dørene ble åpnet. Der delte vi ut tusener av traktater, solgte bøker, bibeldeler og hele bibler. Gatekapellet gjorde både evangeliet og misjonen kjent utover hele landområdet.¹⁰⁵

Både evangeliet og misjonen ble gjort kjent gjennom gatekapellet. Denne beskrivelsen viser hvordan arbeidet de drev baserte seg på det å gjøre seg kjent. De var utlendinger og annerledes – derfor var det viktig å bygge relasjoner for at evangeliet kunne spres. Deres evangelisering og relasjonsbyggende arbeidet var rettet mot alle samfunnslag. Tidemann beskriver at arbeidet han drev ble livsforvandlerende for mange.

den 16 januar (1934) tok vi til med faste ukemøter i fengslet i Ankan.

Fengselsdirektøren var vennlig. Han ordnet det slik at alle fangene ble ledet ut på den åpne plassen. Det skramlet i fot- og håndjern når vel 100 fanger kom marsjerende ut. . . . Senere fikk vi døpe noen av fangene, som også ble nyttige mennesker i samfunnet.¹⁰⁶

Hånd i hånd med det evangeliske arbeide har vi hele tiden søkt å hjelpe de syke som ba om hjelp. Skabb-pasienter hadde vi stadig på dørene vi laget en sterk skabb-salve som kurerte hundreder av tilfeller på Ankanfeltet.

Malaria var det også en del av. Vi ga dem kininpiller som hjalp pasientene over anfallene.

Tyfus, spolorm og annen tarmorm kunne vi også gi medisin for.

Dysenteri var det meget av. Så trekte vi tenner uten å bedøve.

Ulykker, benbrudd, sårbehandling osv. søkte vi så godt det lot seg gjøre å hjelpe. Det var ofte i de kristnes vitnesbyrd å høre at første gang de kom til misjonsstasjonene og i

---

¹⁰⁴ BlåP, 50

¹⁰⁵ BlåP, 38

¹⁰⁶ BlåP, 38

forbindelse med evangeliet, var på grunn av sykdom og de gode utenlandske medisiner.

Jeg hadde med meg en instrument-koffert fra Norge med alt til «first-aid» bruk, og den kom vel med. Selv om vi ikke kunne si at vi åpnet vår misjonsmark med vår pinsett slik som det er sagt om Livingstone i Afrika, så vet vi at mange ble hjulpet. En gylden regel som vi fikk av Dr. Jays på Livingstone College var: «remember you are the best man possible, on the spot!» det var nok ikke slik at vi skulle se og betrakte oss som den beste person, men «on the spot». En misjonær må finne seg i å være alene, og derfor gjelder det å handle på egen hånd.¹⁰⁷

Evangeliseringsarbeidet hadde en positiv effekt på samfunnet, hos enkeltmennesker og familier. Det diakonale arbeidet (såkalt indirekte misjonsarbeid) var en viktig del av det å skape kontakt og tillitt mellom misjonærer og kinesere.

Engelskundervisning ble også en kontaktskaper, og en mulighet til å evangelisere. Det ble blant annet holdt engelsk-møte i kirken i Ankang fra 1947.

Vi hadde flere som gikk på våre engelskklasser, både skoleelever og andre. Det var særlig Margaret som drev på med dette arbeidet. Det kom et ønske om engelsk møte hvor tale og sang skulle foregå på engelsk. Vi etterkom deres ønske og fant at det var en fin måte å kontakte disse lærelystne mennesker med evangeliet.¹⁰⁸

Margaret og Tidemann skriver i sine dagbøker at de arbeidet mye. Misjonærene må ha hatt en enorm arbeidskapasitet og utholdenhet. Margaret og Tidemann var aktivt involvert i mange typer arbeid, fra kontorhold og administrasjon til helsearbeid, byggeprosjekter, søndagskole og menighetsbyggende arbeid. Alt arbeidet som ble gjort på Ankang -feltet var relasjonsdrevet. Uten gode relasjoner, ville ikke misjonærene hatt noen kontakt og møtepunkt med Ankangs befolkning.

4.4 Mange roller

I referatet fra misjonærkonferansen 19.juni 1940, ledet av Sommernes, ser vi hvem som er tilstede i Ankang: «Tilstede: Sommernes og frue, Lian og frue, Aske og frue, frk. Myklebust, Madsen, Heimdal, Margaret og jeg. I alt 11 voksne og 3 barn.»¹⁰⁹ De er altså fire ektepar, med tilsammen tre barn og tre enslige damer. Under krigsårene var dette Margaret og Tidemanns

---

¹⁰⁷ BlåP, sykebehandling, 25

¹⁰⁸ BlåP, 103

¹⁰⁹ BlåP, 84

norske nettverk, et nettverk der de var både kollegaer, venner på fritiden, sykepleiere, sikkerhetsnett og familie. De voksne er nedskrevet i kildene med etternavn, men for barna var de andre voksne alltid tanter og onkler. Dette var gjeldende for misjonærfellesskapet gjennom hele deres tid i Kina.

Misjonærene fylte mange ulike roller overfor hverandre. Margaret og Tidemann stod i en nær relasjon til de andre misjonærene på feltet. Dette var tydelig fra første stund, til og med før de begge var tilstede i Ankang. Da Margaret var syk med lungebetennelse og ikke kom seg fram til Ankang, bestemte Sommernes som tilsynsmann at Tidemann ikke fikk lov til å besøke Margaret fordi de ikke var gift enda. Han mente misjonærene måtte følge landets skikk og bruk. Det var nok utfordrende for Tidemann å velge å respektere sin nærmeste overordnede, men han adlød Sommernes.

Få dager etter Margarets ankomst giftet de seg. De ble viet i familien Sommernes stue, og Sommernes var da vigselmann og familien ble surrogat-familie for Margaret og Tidemann. Utenom misjonærfellesskapet stod Margaret og Tidemann uten familie og venner på bryllupsdagen sin. «Det eneste vi savnet på vår bryllupsdag var våre kjære, ellers hadde vi alt det vi trang. Fam. Sommernes og de kinesiske kristne dekket meget av våre kjæres savn. Det var også det felles misjonærkall hos oss som nå skulle realiseres i et aktivt felles arbeid som fylte oss med glede og mot.»¹¹⁰I dette sitatet er det tydelig hvordan deres ekteskap, kall og tjeneste var nært knyttet til hverandre.

Helt fra begynnelsen erfarer de at misjonærflokken, misjonærfamilien, og de lokale kristne må dekke de behov som er. De er en liten gruppe mennesker som må fylle mange ulike roller for hverandre, Sommernes var både den strenge sjefen som stilte krav og den rause naboen som stilte opp. De var mer enn bare kollegaer, de var familie, venner og kanskje også uvenner. Misjonærene jobbet sammen og koblet av sammen. Det var nødvendig å komme overens for å fungere i tjenesten, og det var utvilsomt til tider hardt arbeid.

Dette sitatet gir et lite innblikk i misjonærenes arbeidsdeling i 1935: «Sommernes ble boende i misjonærboligen på Nan-pa. Hannisdals flyttet til sin stasjon i Hanyin, frk. Madsen til Henkow, frk. Heimdal til Vestbyen og jeg til den lille Nordregate inne i gamlebyen. Dermed hadde vi alle arbeidsfolkene på plass.»¹¹¹ Og fra 1941: «Lian og frue arbeidet i Hanyin. Ellen Madsen i Hengkow, Solveig Heimdal i klinikken, Sigfrid Myklebust og frk. Lo i Vestbyen,

---

¹¹⁰ BlåP, Bryllupet på Misjonsstasjonen, 10

¹¹¹ BlåP, 45

Sommernes i Ankan, Aske og jeg reiste fra det ene sted til det andre og hadde evangelisasjons møter.»¹¹²

Det er tydelig at de enslige kvinnelige misjonærene drev sitt eget arbeid. Et sentralt aspekt ved misjonærenes kollegafelleskap var kjønn og kjønnsroller. Margaret var etter tidens normer en utypisk misjonærhustru, men de enslige kvinnene kunne gå enda lenger ved å drive selvstendig arbeid.

Sitatene over tyder på at frk. Madsen jobbet alene i Henkow. Hun holdt seg ikke innenfor grensene for den «profesjonelle kvinnelig misjonær». Frk. Myklebust og Madsen var begge sykepleiere, men jobbet først og fremst som bibelkvinner med menighetsbygging.¹¹³ De hadde selvstendig ansvar for forkynnelse og menighetsledelse. De enslige kvinnelige misjonærene var i mye mindre grad bundet av datidens normer enn de gifte misjonærkvinnene, men de åpnet kanskje også veien for at de gifte kvinnene kunne delta? En viktig bemerkning med tanke på kvinnenens arbeid er at det var misjonærkonferansen, bestående av menn, som bestemte hvem som skulle gjøre hva og hvor. Det må derfor ha vært enighet, eller i det minste flertall for at disse kvinnene først og fremst skulle arbeide som bibelkvinner med egne byer og menigheter, fremfor å arbeide med sykepleie.

4.5 Spenninger innad

I dagbøkene kommer konflikter og uenigheter i liten grad frem. Det vites ikke om det er fordi Margaret og Tidemann ikke ønsket at konfliktene og spenningene skulle være fokus i ettertiden, eller om de ikke lot seg prege av dem. En forklaring på mangelen av interne konflikt kan ligge i glimtbok-sjangerens selvsensur. For i andre kilder viser det seg at misjonærflokken naturlig nok langt ifra var enige eller levde i konstant harmoni. I boken «Å flytte Fjell» skriver Hannisdals barnebarn John Einar Sandvand om sine besteforeldres vansker. Han skriver at Hannisdal og Sommernes slet med å samarbeide på det personlige plan: «Begge kunne være prinsippfaste stabeiser som ikke lett inngikk kompromisser». Konflikten dem imellom var underliggende i flere år og involverte også de andre misjonærene. Derfor var det ikke uvanlig at det kunne «eksplodere i bitre følelser» blant misjonærene som levde og arbeidet tett på hverandre under stress og farer.¹¹⁴

---

¹¹² BlåP, 87

¹¹³ BlåP, 14

¹¹⁴ John Einar Sandvand, *Å flytte fjell, en personlig reise i Asia* (Oslo: Aschehoug, 2005), 376

Den eneste store uenigheten i misjonærflokket som beskrives i Margaret og Tidemanns dagbok er uenigheten om håndteringen av kommunistenes overtagelse. Skulle de flykte eller bli værende? Dette var også et stridstema i Norge. Den hjemvendte «Pionermisjonæren», Sommernes, og misjonsstyret mente at misjonærene skulle bli for å forkynne evangeliet for kommunistene. Tidemann, som var tillitsmann og lederen for misjonærene, mente noe annet: «Brev fra Sommernes 28.02.49. Han skriver at han ser annerledes på misjonsarbeidet i Kina enn vi. Han mente at det var rett å bli på sin post selv om de røde okkuperte stedet. Heldigvis at jeg hadde et annet syn på den sak.»¹¹⁵

Dette er et godt eksempel på Sommernes sin forståelse av egen rolle som «Misjonæren». Selv flere år etter at han er dratt hjem sender han brev med ordrer. Tidemann hadde et «annet syn» og lot seg ikke rikke.

Jeg holdt et foredrag om kommunismens fremgang i Kina siden starten i 1921. Da det var tre av våre unge misjonærer som hadde blitt påvirket av enkelte retninger, som mente at man skulle stanse igjen og forkynne evangeliet for de røde, fant jeg det nødvendig å holde fram hva de røde har gjort mot misjonærene og de kristne i Kina alle disse år.¹¹⁶

Evakuering var naturlig nok et betent tema. Det var ikke bare snakk om farene ved kommunistenes overtagelse, men også om det var rett å oppgi, eller flykte fra livskallet. Tidemann som var en veteran og hadde arbeidet i flere år, opplevde det muligens annerledes å legge ned arbeidet etter en lang misjonærtjeneste. Dette kan ikke ha vært like lett for de yngre som ikke var kommet ordentlig i gang med å svare på sitt misjonskall.¹¹⁷

Den 20.6.49 bestemte misjonærene at de skulle dra, noe alle gjorde bortsett fra Godøy og frue. De ville vente og se tiden an. Tidemann ble lyttet til av misjonærene og han fulgte sin overbevisning på tross av ulike direktiver fra Norge. Misjonens tid i Kina var forbi.

4.6 Oppsummering

Misjonærfamilien var et mangefasettert felleskap. De var kollegaer og surrogatfamilie, venner og i konflikter. Selv om de tidvis arbeidet spredt var de knyttet nært gjennom det administrative, økonomiske, familiære og åndelige. De var et felleskap som måtte få til å arbeide sammen. Deres øverste organ var misjonærkonferansen og lederen var den av

---

¹¹⁵ BlåP, 121

¹¹⁶ BlåP, 127

¹¹⁷ Jonson, *Lutheran Mission in a Time of Revolution*, 165

mennene som hadde lengst ansiennitet. Det var et patriarkalsk system, men kvinnene fikk også rom til å drive misjonsarbeid, også selvstendig «direkte» arbeid. Sammen driftet misjonærfamilien kirker, kapell, skoler, sykehus, klinikker og mye annet diakonalt arbeid. Misjonærfamilien var en enhet. De nøt alle godt av tidligere arbeid og de andres innsats på misjonsfeltet. Misjonen var avhengig av de gode relasjonene de hadde. Uten dem ville de hatt lite å jobbe med.

5. Menighetsfamilien

Relasjonene mellom misjonærene og kineserne var av mange typer, både symmetriske og asymmetriske. De var brødre og søstre i troen, men også arbeidsgivere og ansatte.

Relasjonene til de kinesiske medarbeiderne og menighetsfamilien var sentrale, men i motsetning til misjonærfelleskapet, var dette et «løsere felleskap» hvor flere kom og gikk. Konflikten og utfordringene var både av teologisk og praktisk art. Konflikter med de nasjonale medarbeiderne er i større grad et åpent tema i dagbøkene. Samtidig var relasjonene til de kinesiske medarbeiderne og kirkegjengerne grunnleggende viktig. Det var disse menigheten bestod av.

5.1 Vanskelige relasjoner til menighetsfamilien

En av skikkene man tilsynelatende skulle forlate som kristen var medgift. Det var en hedensk skikk som kristne ikke skulle befatte seg med. En av evangelistene og hans kone sørget over de tapte inntektene deres.

De gamle gikk i dårlige, helst fillete klær. De skulle demonstrere hvor bedrøvet de var. Da Margaret og jeg gikk inn for å gratulere dem, brøt det ut av ev. Liu: «det var tusen sølvdollar som gikk ut av døra nå.» Han hadde ikke fått noe for datteren. Mannen var en kristen og da skulle det jo ikke handles på hedensk vis. Et skrekkelig tap. Det var visst ikke så lønnsomt å være en kristen likevel---- men i selskapet møtte vi nok hedenskap likevel. Hedenske venner av familien ville ha sin veg, men vi sto imot med sang, samtale og vitnesbyrd. Det er ikke lett for de kinesiske kristne i offentlige selskaper, de er i hendene på gamle venner!¹¹⁸

Det var nok av «hedenskap» for Margaret og Tidemann å gå til «kamp mot». Det var ikke enkelt å navigere mellom tradisjoner, forventninger og overtro, hverken for kineser eller misjonær.

En julehøytid kom det flere menn fra landet med den lange hårpisken nedover ryggen. De var ganske nye kristne og hadde ikke sett noe særlig utover sin egen trange fjellheim. De opplevde en helt ny tid sammen med de kristne fra andre steder, og snart skulle hårflettene få sitt avskjedspass. En barberer ble hentet fra gaten med sin barberforretning hengende i bæretreet over skuldrene og det ene blank barberte hode

---

¹¹⁸ BlåP, 39

etter det andre viste seg i møtelyden. Når en hedning blir kristen blir han også blant andre gode ting rensligere, sa Brantsæg til oss på misjonsskolen.¹¹⁹

Dette viser at det forventes at en omvendelse også skal føre med seg endret livsførsel, også med konsekvenser for utseendet.

Misjonærene var et definert fellesskap, utfra nasjonalitet, ansettelse og ledelse. De var også det fellesskapet som ansatte og avsatte de nasjonale medarbeiderne. På misjonærkonferansen i 1940 er utfordringene med å fostre frem nye nasjonale medarbeiderne et tema: «Det er ikke nok å bare ha elevmateriale. Det kreves også en stab av erfarne utenlandske og kinesiske lærerkrefter for å bringe frelst, men uvidende hedninge-kristne brødre opp til det sted at de kan bli brukbare Guds ords forkynnere til sitt eget folk.»¹²⁰ Ved flere anledninger fikk de besøk av kinesiske predikanter som de fikk problemer med. De ødela rett og slett. Det var utfordringer både i forhold til predikantene og de kinesiske kristne. Dette kan ha vært et uttrykk for kulturforskjeller, men først og fremst er det sannsynlig å se det som et resultat av manglene eller konfesjonelt annerledes teologisk utdanning. Kina var et arnested for fremveksten av «usunn teologi og forkynnelse».

Pastor Han var vekkelserpredikant. Hans forkynnelse var alvorlig og rett på sak. Men så var det den metode som han brukte som ikke falt på bølgelengde med oss. Han erkjente ingen for sanne kristne før de hadde stått opp og bekjent sine synder på hans møter. Ingen skulle delta i bønn før de hadde omvendt seg på hans møter. Alle gamle kristne var hyklere, livløse, dødfødte, osv. Han fikk sjølsagt noen til å erkjenne at de ikke hadde vært noen kristen før, selv om de var døpt for en tid tilbake. Men vi hadde jo mange som sto støtt og. Jeg husker en som het Liu. Han sa «Du kan rugge på alt det du vil, jeg vet at Gud har tilgitt meg mine synder for Jesu skyld alene.» Hvor nødvendig det er for en forkynner å ha en levende tro på Ordets virkekraft istedenfor å tro på sine egne metoder.¹²¹

Medarbeiderspørsmålet var det store problem i det gamle Kina. Selv hadde vi ingen bibelskole, derfor måtte vi få arbeidere fra andre steder, og dermed hadde vi fått problemene på nært hold. Lønsspørsmålet, dyrke egne interesser, boligforhold, osv.

---

¹¹⁹ BlåP, 36

¹²⁰ BlåP, 84

¹²¹ BlåP, 40-41

var alltid aktuelle friksjonspunkter som uroet oss i arbeidet (...) Derfor ble misjonæren ofte den ensomme arbeider i menigheten.¹²²

Utfordringene begrenset seg ikke til det teologiske. De kunne også handle om det sosiale og økonomiske. Noen medarbeidere hadde skjulte ambisjoner og interesser, kombinert med en tidvis høy inflasjon og vanskelige økonomiske tider var det ikke like lett for misjonen og misjonærene å være arbeidsgiver.

Det var en generell interesse blant de lutherske misjonsorganisasjonene i å få utdannet kinesere. Slik at de hadde gode lutherske kristne som medarbeidere. På grunn av borgerkrigen var det tydelig for frikirkens Kinamisjon og de andre misjonsorganisasjonene at deres tid i Kina var tidsbegrenset. Derfor hadde de et sterkt ønske om gode kinesiske medarbeidere som kunne overta.¹²³

Deres ønske om lutherskutdannende medarbeidere må også ses i sammenheng med at de hadde flere vanskelige erfaringer med medarbeidere. Noen ønsket de rett og slett å bli kvitt. I forbindelse med tilbakevendingen etter en kortvarig flukt fra Ankang skriver Margaret og Tidemann om en kinesisk medarbeider, Wang-Wei-Hsin, som ble igjen i Laohokow.

Men en ting oppnådde vi: Evangelist Wang-Wei-Hsin ble igjen i Laohekow til alles glede. Må Herren få stelle med ham så han må fornyes i sitt forhold til Gud og til sine medmennesker. Ubrukelige kinesiske medarbeidere, hvor det har ødelagt for Guds rikes vekst og utvikling.¹²⁴

5.2 Gode relasjoner til medarbeidere

De gode relasjonene til medarbeidere kjennetegnes i dagbøkene ved at Margaret og Tidemann har kjent dem over tid, stoler på dem, går god for deres teologiske bakgrunn og at de er trofaste og iherdige i tjenesten. De forventer at de kinesiske arbeiderne skulle ha noe av den samme moral og arbeidsmoral som dem selv. Slike som Herr Liu som ikke ville la seg rugge av usunn teologi.

Misjonsstasjonen var utgangspunkt og midtpunkt for arbeidet særlig i oppstartsfasen. Den var et stort hushold, med blant annet portner, kokk og gjeter. Det var ofte disse som ble de første døpte på et misjonsfelt. Det var fordi de fra første stund ble tatt med i stasjonens tro og liv.

---

¹²² BlåP,46

¹²³ Jonson, Lutheran Mission in a Time of Revolution, 101,150

¹²⁴ BlåP, 24

Disse husholdsansatte ble dermed også gode og nære medarbeidere for misjonærene.¹²⁵ De var klar over hvor avhengige de var av disse, de trengte den hjelp de kunne få i møte med fremmed språk og kultur. Derfor var de fra eget hushold naturlige medhjelpere. Portneren var med på å dele ut traktater, og han fungerte som en «Filip for den etiopiske hoffmannen» ovenfor de som fikk traktater før Tidemann hadde lært seg nok kinesisk.¹²⁶

Onsdags morgen den 12. mars dro vi av sted, tre stolbærere, portneren vår, Liu-Shih-cheng som han heter, og jeg. Portneren er snill og hjelpsom, så jeg visste på forhånd at han ville gjøre hva han kunne for at alt skulle gå vel. Han har det fremfor mange av sine landsmenn: man kan stole på ham.¹²⁷

Som ny misjonær ble Tidemann tatt med og kastet ut i misjonærgjerningen av kinesiske medarbeidere. Hvor mye dette skjedde siden, vites ikke, men det å ha lokale medarbeidere var viktig igjennom hele deres tid i Kina – ikke bare når de var nye misjonærer.

En kort tid senere skulle jeg ta en tur til en utestasjon for å få en avveksling og for å prøve det lille ordforråd som var erobret. Evangelist Lu som bodde der fikk meg med ut på gatemøter og jeg skulle synge for å få samlet folket. Aldri har jeg vært så hjelpeløs med noen sang, som da. Melodi og takt var helt i Norge, og jeg var i Kina hjelpeløs, alene nylig kommet og utlending og her var jeg som kastet midt oppe i en mauttue med mennesker som trodde jeg [var] tunghørt når jeg ikke klarte å svare på deres spørsmål.¹²⁸

Også etter at de var mer selvstendige med språket, stedene og kulturen tok de med seg kinesiske medarbeidere når de skulle ut.

Både for Margaret og meg tok det til, ilag med våre kinesiske medarbeidere å gå på husbesøk. Det vil si det var samtaleformen som dannet overgangen til forkynnelse og vitnesbyrd i kirken. Byen og landdistriktet omkring var vårt første arbeidsfelt. Vi ble godt mottatt. Selv om vi av og til kunne høre barna ropete utenlandske djevler etter oss, det var ikke alminnelig hos oss, husker vi ikke et sted hvor vi ble utvist. Folket var vennlig innstilt. . . . . ved denne hjemlige kontakt ble vi kjent og det kristne budskap ble kjent. Ved slike husbesøk hadde vi alltid med oss det skrevne ord. Traktater,

---

¹²⁵ Tjelle, «Missionary Masculinity», 214

¹²⁶ BlåP, Ut i det evangeliske arbeidet, 20

¹²⁷ BlåP, Ut i det evangeliske arbeid, 19

¹²⁸ BlåP, i kast med det kinesiske språk

bibeldeler, Ny Testamenter, bilder til barna, enkle sang-vers, osv. Vi hadde også med oss plakater til å klebe opp på husvegger, stolper og lignende steder. Målet var å gjøre evangeliet kjent i så vid omkrets som mulig. Det beste holdepunkt for evangeliseringsarbeidet var gatekapellet i vestbyen i Ankang. Undervisningen i Søndagskolen var også en god øvelse i å bruke det nye språket.¹²⁹

I hele sin misjonærtid arbeidet de nært sammen med nasjonale medarbeidere. I 1941 skriver Margaret:

Hilsen fra utstasjon i Wulipu(...)til s.skole: I dag var bibelkvinnen og jeg en tur til en liten landsby som ligger en halv times vei fra utstasjonen her i Wulipu. Vårt ærende var å dele ut traktater og fortelle om Jesus. Den første kvinne vi traff, hilste vennlig på oss og ba oss komme inn og hvile en stund.... Barna som er flinke til å bekjentgjøre møtene for oss, kom i flokkevis og i deres kjølvann kom de voksne også.... Vi lærte dem å synge en sang og det synes barna er gildt. De fleste barn i Kina går på skole nå. Derfor er det lettere å undervise dem enn det var før.¹³⁰

Søndagsskolearbeidet tok til for alvor etter at kirken stod ferdig i 1933. Søndagskolen var et viktig arbeid i forhold til å lære opp nye arbeidere. Det var alltid behov for flere i det stadig voksende arbeidet. «Etter at vi hadde fått kirken ferdig fikk vi flere og flere elever. Vi delte dem opp i klasser og fikk flere av de unge med i undervisningen, vi tok til med lærermøter på lørdags etterm. For å være så godt forberedt som mulig.»¹³¹

Arbeidet bar frukter, og det å følge en person fra de fikk høre evangeliet for første gang til de ble en aktiv del av menigheten, skapte sterke bånd mellom menighetsfamiliemedlemmene.

Noen ord om evangelist og eldste i menigheten. Ho-Yung-An. Ho hadde vært buddhistprest og var derfor vel bevandret i de buddhistiske labyrinter. Han hadde sluttet med det og var opptatt i forretningslivet. En dag satte han seg ned på benken i gatekapellet inne i byen Ankang for å høre hva som ble forkynt der. 'Etter talen til evang. Wang-Wei-Hsin den dagen forstod jeg en ting,» sa han selv ofte i sine vitnesbyrd, «Jeg forstod at jeg var en synder.' Og så ble det trang hos Ho til å komme igjen og høre mer. Ho ble omvendt til Gud og han ble en bibelleser og han ble et

---

¹²⁹BlåP, Ut i det evangeliske arbeidet, 22

¹³⁰ BlåP, 88

¹³¹ BlåP, 27

levende vitne om det han hadde opplevet i samfunn med Herren. Han ble valgt til eldste i menigheten i Ankang og tok også imot kall til evangelist.¹³²

Margaret og Tidemann var med på en utvikling og vekst i kirken som de plantet, der nasjonale medarbeidere gikk fra assistenter til medarbeidere med selvstendig ansvar. Det var et mål for dem å ha gode medarbeidere som de hadde gode relasjoner til. De trengte medarbeidere de hadde tillit til og med evner til å lede, for misjonen ville danne en kinesisk synode. Kirken skulle bli selvstendig og kunne fortsette uten misjonærene. Dette var ikke enkelt.

Første synodemøte i Ankang. Det ble holdt fra 16-19sept. 1945. Sommernes, Lian, Aske og jeg var representanter for misjonen. Eldste Ho Yongan, Eldste Li fra Hengkow, diakon Chen, diakon Pi. Første synodestyre: Aske, eldste Ho, eldste Li, diakon Chen og jeg.¹³³

I tillegg til å opprette egen synode, startet misjonen, nå synoden, bibelskole. «14 elever hadde meldt seg. Åpning 27.nov. Vi begynte allerede å ane at tiden for oss i Kina er ikke lang etter denne dag. Derfor gjaldt det å forsegle ordet i Herrens disipler.»¹³⁴ Det var nødvendig å istandsatte stedes folk til å ta over ledelsen i arbeidet.

Misjonen startet flere skoler, første gang allerede i 1934.

I menighetsmøte den 11. mars (1934) ble det endelig besluttet å ta til med skole for menighetens barn. Wang-Chih-hsiu skulle vi kalle til lærer. Eldste Ho-Yung-an og evangelist Shang skulle ha med tilsynet. På denne tid var det enda ikke alminnelig skoleplikt. I menighetsmøtet den 20 mai bestemte vi at medlemmer skulle gå inn for faste månedsbidrag. Søndagens helligholdelse er et vanskelig spørsmål for de kristne. Vi formaner dem, men de har så mange unnskyldninger.¹³⁵

I 1947 åpnet misjonen igjen skole, denne gang etter oppmuntring og i samarbeid med myndighetene, med plass til over 100 elever. Derfor ble det igjen mange nye ansettelse. Disse nye ansatte var viktige medarbeidere i synoden. En av de nyansatte pekte seg ut. Han var tidligere katolsk prest.

---

¹³² BlåP, 45-46

¹³³ BlåP, 94

¹³⁴ BlåP, 96

¹³⁵ BlåP, 38

Relasjonen til den Katolske kirken i Anhang var anstrengt og det var ingen samarbeid mellom dem. De drev ikke misjon blant katolikkene, men en av de katolske prestene tok selv kontakt og ble til slutt innlemmet i menigheten og ble medarbeider som lærer i ungdomsskolen.

Den katolske presten Li, han ble opptatt i menigheten i Hanyin 15 januar 1947. Jeg hadde nå samtalt meget med han om den lutherske lære. Vi hadde lest den lutherske forklaring (...) Og jeg hadde fått han oppmerksom på den kritikk og fare han pådro seg ved å forlate den Katolske kirke. Men Li vegret seg ikke for det. Hans vitnesbyrd (...) Lød slik: «Jeg må finne det evige liv koste hva det koste vil.» (...) Li ble en kjær bror og vi satte stor pris på hans vitnesbyrd. Han ble lærer ved vår ungdomsskoleklasse i Anhang. Han måtte lide forfølgelse fra katolikkene på grunn av at han hadde forlatt dem.¹³⁶

De fikk etter hvert mange medarbeidere som drev mye ulikt arbeid. Misjonen hadde mange på lønningslistene, i takt med at arbeidet vokste og utvidet seg, vokste også ansvaret. Dette må ha vært en krevende balansegang å være trosformidlere, arbeidsgivere, og trossøsken.¹³⁷

5.3 Relasjoner til de kristne

Margaret og Tidemann var bevisst sin egen kultur og identitet, men de lot også kinesisk levesett prege dem, til tross for at dette bød på store levestandardforskjeller fra hva de selv var vant med. Følgende skrev de som nye i Anhang:

hver gang vi besøker disse kineserkristnes hjem må vi undres at de virkelig kan leve så lenge som de gjør. Huset til denne søster er bygget av bambusmatter og ‘cornstalks’, derfor er det ingen vanskelighet for det minste vindpust å finne veien inn i rommet. Taket er sånn nogenlunde bra, men hvis regnet blir ‘stort’ som kineserne sier, finner nok også den veien inn, gulvet er bare jord. Møblene består av noen små lave stoler, en kasse eller en nokså skralt bord, så en halm eller bomullsmadrass på noen fjeler, det er sengen. Øyet søker forgjeves etter en ting som er til å gjøre hjemmet pent eller hyggelig. Hver gang vi sammenligner disse hjem med våre hjem i Norge eller USA.- ja da sier vi : det er godt kineserne ikke vet om noe annet, ellers ville det jo bli meget tyngre for dem en det virkelig er.¹³⁸

---

¹³⁶ BlåP, 99-100

¹³⁷ Bosch, *Transforming Mission*, 295-296

¹³⁸ BlåP, 14

Hjemmene deres stod i sterk kontrast til mange av de lokales. Margaret og Tidemann anså hjemmet sitt som en del av sitt misjonsarbeid. Der skulle de leve og bo til eksempel for kineserne. Det vestlige, kristne hjem ble av vestlige ansett som bedre enn det kinesiske hjem. Og med levestandard som målestokk, stemte dette i de fleste tilfeller. Det var tettere, renere og bedre holdt.¹³⁹

Kineserne bemerket «dette er en liten himmel», et rent og velstelt hjem var en liten himmel i det gamle Kina. Det var i seg selv et vitnesbyrd om kristen kultur som ikke er å forakte på våre misjonsmarker.¹⁴⁰

Misjonærene lærte også selvfølgelig bort det å feire en av de store kristne høytider; jul. Jul var noe de kristne kineserne ikke tradisjonelt feiret, og derfor kom de sammen i menigheten når det var jul. De lagde også «vestlig julestemning» etter beste evne.

Av de kinesere er det bare de kristne som holder jul, ellers går handelen over alt i gaten som før. Rommet hvor vi har våre møter var pent pyntet av de kristne, så da vi førstedags morgen kom inn, følte vi at det ikke var en alminnelig søndag, det var julestemning over stedet og folket. Evangelistene og bibelkvinnene hadde innøvet flere sanger, og selv om ikke tonene var så aldeles rene, og takten ikke så helt nøyaktig, hadde vi dog følelsen av at de sang til oppbyggelse(...)etter formiddagsmøtet var de troende samlet til festmåltid.¹⁴¹

Gjennom sin tid i Kina utviklet Margaret og Tidemann relasjoner til et stort antall kristne. De titulerte dem som bror og søster. Selv ble de titulert som pastor og pastorfrue, mushi og shimu.

Allerede i det første året til Margaret og Tidemann i Ankang, ble de inkludert i fellesskapet. Ved nyttårstider, som er kinesernes tradisjonelle høytid gjorde kineserne som de pleide og gikk på nyttårsbesøk. Og de kom på nyttårsbesøk år etter år. Det var «Skikk at de kinesiske kristne kom for å ønske godt nytt år og de kom. Kom allerede tidlig på formiddagen, det er jo en opplevelse å se hvordan kineserne kan gratulere og lykkeønske, de folder hendene sammen og bøyer seg opp og ned mange ganger. Vi hadde jo å takke for deres lykkeønskninger og be dem vær så god å sitte.»¹⁴²

---

¹³⁹ Tjelle, «Misjonærfemininitet», 212

¹⁴⁰ BlåP, Bryllupet på Misjonsstasjonen, 10

¹⁴¹ BlåP, 11

¹⁴² BlåP, 10

Nyttåret bestod ikke bare av besøk, de beskriver at det var en tid som de på en særlig måte fikk oppleve de kristne som medarbeidere fordi de og alle andre hadde fri.

Det kin. nyttår var misjonens store evangeliseringstid. Da var man ute på gater og streder om dagen, samlet folk der hvor det passet. Kveldene var vi samlet i kirker og gatekapeller. Traktater og bibeldeler ble delt ut i tusenvis disse to uker ved hvert misjonscenter. De kristne hadde fri fra arbeidet og var med gruppevis og kontaktet folk gruppevis. Det var misjons tid.¹⁴³

Men det var fortsatt mye arbeid igjen. «Den ene store landsby etter den andre ble passert, og oppetter hele dalføret lå husklynger og gårer spredd utover. For meg ble det et gripende syn. Her ser du en del av Frikirkens misjonsmark, Her ligger tusener og atter tusener av hjem og venter på evangeliets budskap.»¹⁴⁴

5.4 oppsummering

Misjonærene var helt avhengige av forholdet til menighetsfamilien. Margaret og Tidemann forventet den samme arbeidsinnsats og dedikasjon som de selv hadde av sine medarbeidere. De knyttet sterke bånd til hverandre, særlig med dem som de selv hadde fulgt inn i troen. Og med de som utviklet seg fra å være assistenter til å bli medarbeidere med selvstendig ansvar. De delte livskall. Det var ikke uproblematisk å være trossøsken og arbeidsgivere. Teologiske og økonomiske forhold var kilde til konflikter. De lokale kristne var likevel til uunnværlig hjelp og støtte for misjonærene. Det var de som var menighetene. Misjonen, misjonærene og menighetsfamilien ble derfor sammen en viktig brikke i samfunnet.

---

¹⁴³ BlåP, 43

¹⁴⁴ BlåP, Ut i det evangeliske arbeidet, 20

6. Ankang: den sosiokulturelle familien

Sammen med de andre misjonærene i Ankang var Margaret og Tidemann synlige langt utover menighetsfamilien. De levde midt blant folk, og som misjonærer etablerte og pleide de bevisst relasjoner til alle lag av folket. Samtidig som de var integrert del av byen var de også utlendinger som stod i en særstilling i forhold til alle andre.

6.1 «Kinesere og utlendinger i samme stilling»

Det var ofte utrygt med stadige røverangrep i deres første periode og kamper mellom kommunistene og nasjonalistene i den andre. Den 17 mai 1930 starter en skummel episode. De hører en salutt oppe i åsen og «landsfolket» rundt dem der på sørsletten roper at røverne kommer!

Mødre med sine barn, og særlig med sine unge piker kom løpende til misjonsstasjonen og bad om å få søke tilflukt hos oss. Før mørket falt på regnet vi at vi hadde omkring 300 personer innenfor murene våre. At dette skulle vare i 2 måneder var godt vi ikke visste denne dag.

Misjonsstasjonen lå et par hundre meter utenfor muren til gamlebyen og fra nybyen ca 300m. Vi var altså midt i allfarveien for angrepet. (...) Angrepet på gamlebyen tok til utpå kvelden. Først tok 5 kanoner til å dundre fra åslia syd for oss.¹⁴⁵

Misjonsstasjonen lå utenfor byen og ble derfor antakelig spart. Det var hundrevis av mennesker inne på stasjonen som håpet de ville være trygge. Mens hundreder av bekymrede folk holdt tett bak murene, var røverne utenfor «de skrek: drep. Drep Maskingevær, kanoner og rifler knallet og blinket. Kulene hvinte i alle retninger. Flere kuler rev opp lange rift i bølgeblikket på taket vårt. Det var uhyggelig. Men alt vi kunne gjøre var å ligge stille i den krok vi trodde var mest sikker.»¹⁴⁶

Om dagen kunne de følge med på røvernes bevegelser, Tidemann skriver om det de så «De nådde ikke fram for geværilden fra bymuren var for stor. Det var spennende, og fritt var det ikke for at krigspsykosen smittet over på oss og- om dagen. Men om natten kjente vi ingen krigspsykose, da følte vi oss i krypskytter området, og regnet med at hva tid som helst kunne de skrike opp og vi være midt i sentrum for et nytt angrep.»¹⁴⁷

---

¹⁴⁵ BlåP, kaotiske samfunnsforhold, 2

¹⁴⁶ BlåP, Kaotiske samfunnsforhold, 2

¹⁴⁷ BlåP, Kaotiske samfunnsforhold, 4

Den to måneder lange beleiringen sveiset Margaret og Tidemann sammen, og den satte misjonærene i nær håndfast kontakt med befolkningen. Opp igjennom årene i Ankan var det flere slike situasjoner hvor misjonærene var en ressurs og til stor hjelp i kriser. Det var mye som rammet Ankan: røverbander, bander/hærer med kommunister og nasjonalister, sultkatastrofer, pengeutpressing og bombetokter fra Japanerne for å nevne noe.¹⁴⁸

Misjonærene var en del av samfunnet og måtte ta del i de prøvelser som var, men de var i en særstilling. De var i de samme situasjonene, men sammenliknet med deres naboer hadde de et overskudd av ressurser som de villig bidro med inn mot felleskapet i Ankan.

6.2 Fra utenlandske djevler til venner

Et begrep som kineserne brukte om utlendinger, var «Yang gui», utenlandske djevler. «Byen og landdistriktet omkring var vårt første arbeidsfelt. Vi ble godt mottatt. Selv om vi av og til kunne høre barna ropte- utenlandske djevler etter oss, det var ikke alminnelig hos oss, husker vi ikke et sted hvor vi ble utvist. Folket var vennlig innstilt.»¹⁴⁹

Det var ikke uten grunn at kineserne generelt var skeptiske til hvite, de var fremmede og annerledes. Mens Margaret og Tidemann bodde i Ankan, var det ikke uvanlig å høre folk rope utenlandske djevler etter dem, særlig når de var i nye områder. Men ettersom folk ble kjent med dem forandret de seg fra djevler, til venner.

Det var ikke bare kineserne som brukte det vi i dag ville kalle belastede ord. Ordet hedning ble ofte brukt. Både i omtale av kinesisk-religion, -skikker og i omtalen av kinesiske kristne, bruker de begrepet hedning og hedningekristen. Det blir ikke nødvendigvis brukt som et nedsettende ord, men det er en del av tidsånden og datidens forståelse av kultur, tro og misjon.

Gaten var stuvende full av markedsfolk og vi var midt ute i strømmen med bibeldeler, traktater, plakater og forkynnelse og sang. Herrens ord lød langs med de gamle hedenske husvegger så en og annen stakk hodet ut gjennom døren og uttalte sin tilfredshet med at disse utenlandske gjester fant deres dør verdig til møtested.¹⁵⁰

Margaret, Tidemann og de andre misjonærene var vel ansett i byen. De var en kjent del av samfunnet, og hadde gode relasjoner til alle lag i befolkningen, ikke bare til menighetsfamilien. Dette kom tydelig til syne under feiringen av kinesisk nyttår.

---

¹⁴⁸ BlåP, kaotiske samfunnsforhold, 1

¹⁴⁹ BlåP, ut i det evangeliske arbeidet, 22

¹⁵⁰ BlåP, 105-106

Vi måtte forberede te og kaker den dagen. Fra tidlig om morgen til sene ettermiddag kom det gjester i fullt antrekk for å kung-hsi, kung-hsi.¹⁵¹ De satt og pratet en stund, så bukket de dypt, noen la seg helt ned på kne og bukket, det var den gamle, ærbødige skikk. Vi fulgte dem til porten, bukket og ba dem «gå sakte» Vi hadde visitter også fra byens ledende menn, offiserer, postmester, politimester og andre. Det var både festlig og høytidelig på årets første dag i det gamle Kina.¹⁵²

Margaret og Tidemann får gjennom sin stilling som utlendinger, misjonærer og Ankang-beboere besøk av flere lag av befolkningen. Det var både de laveste som kanskje så det som passende å legge seg helt ned på gulvet i ærbødighet og de høye herrer som møtte opp hos Margaret og Tidemann og de andre misjonærene på nyttårsvisitt. Slike besøk var av stor betydning og viser tydelig hvordan Margaret og Tidemann tok del i og nøt godt av misjonens anseelse og renommé, som kirke, institusjon og enkeltindivider.¹⁵³

Margaret og Tidemann ble tatt med og inkludert inn i kinesernes tradisjoner, de ble regnet med som en integrert del av samfunnet. De lærte å oppføre seg akseptabelt, fulgte normene etter beste evne. I et møte med bryske soldater i Hanyin viser Tidemann at han hadde lært seg skikk og bruk.

de kan være nokså barske disse karene, men i de fleste tilfeller er de ikke så farlige som de høres ut til. Med all den kinesiske høytidelighet som jeg i øyeblikket kunne få til, tok jeg frem mitt visittkort og med begge hender overrakte ham det med de ord at jeg kom fra Hsingan og ønsket nå å bo i Hanyin en ukes tid. Jo, nå hadde den barske soldaten begynt å smile og etter en liten overhøring om hvilket land jeg kom fra, og hvor det landet lå, fikk jeg høre- værsgod, værsgod¹⁵⁴

De var også i klar opposisjon til kinesiske skikker og overtro.

Borte på elvebredden fikk vi se det samlet seg en mengde mennesker. Vi gikk bort for å se hva dette var. En gammel kineser med bukkeskjegg og ørnenebb til negler kom bort til oss og gestikulerte og svinget seg i sine vidermede og romslige klær og forkynte med patos at her var oppdaget en guddom i en stor trerot som lå der og

---

¹⁵¹ Gratulerer på kinesisk

¹⁵² BlåP, 37

¹⁵³ Jonson, Lutheran Mission in a Time of Revolution, 48

¹⁵⁴ BlåP, ut i det evangeliske arbeid, 21-22

sprikte i været. Treet var blåst over ende av stormen. Altså, her skulle jeg oppleve mitt første reale møte med den hedenske overtro.¹⁵⁵

6.3 misjonærenes særstilling

Misjonen opparbeidet seg mye i form av eiendom, relasjoner, kunnskaper og medarbeidere. Posisjonene de opparbeidet seg, og relasjonene de hadde, var ikke først og fremst for egen vinning eller anseelse, men for å forkynne evangeliet gjennom ord og gjerning.

Ved returen til Ankang i 1940 etter norgesoppholdet fløy Margaret og barna fra Hong Kong og ankom Ankang 9.april 1940. Telegram til Tidemann (som da var i Shanghai for å ta med forsyninger) fra Ankang lød slik: «Bring med deg så meget du kan av bibler, traktater, medisiner og matvarer. Siste sjanse før krigen er slutt. Sommernes»¹⁵⁶

Tidemann ankom Ankang 12. juni «uten å ha blitt antastet og uten å ha åpnet en eneste kolli fra han forlot Shanghai 18.april» etter en farefull og strabasiøs ferd gjennom krigssoner, på sykkel og med håndkjerrer. Det Tidemann sørget for å få frem til byen var helt essensielt for arbeidet og befolkningens helse. Som et resultat av dette kunne de sette opp en klinikk høsten 1940 innenfor bymurene og «frk Heimdal tok over medisinrommet»¹⁵⁷.

Bombardement på Ankang 3. sept 1940. 36 fly kom dalende ned over byen ved 12 tiden (...) Lyden fra bombene var uhyggelig og enda mer uhyggelig ble det da vi fikk se byen i brann fra vest til østkanten (...) Flere hundre sårede fant veien over til vår plass den dag. Brannså, benbrudd, osv. Hvilken nød. Vi tok fatt alle med de medisiner og den bandasje vi hadde. Og det tok oss en måneds arbeid før vi hadde vunnet. Hver morgen kom de igjen for skifting. Hvor mange som døde vet vi ikke.¹⁵⁸

Misjonærene ble en redning for folk i hele Ankang-området i disse årene og betydningen av deres rolle og kontaktflate bare økte som en følge av deres arbeid. «Den neste forsyning misjonen fikk fram til Ankang var 6 år senere da de nye misjonærene kom ut etter krigens slutt.»¹⁵⁹

---

¹⁵⁵ BlåP, Vår første periode på misjonsmarken

¹⁵⁶ BlåP, 77

¹⁵⁷ Det var etter dette Margaret fikk eneansvaret for klinikken inne byen

¹⁵⁸ BlåP, 86

¹⁵⁹ BlåP, 82

Det dreide seg ikke bare om medisinsk og diakonal hjelp. Misjonen med Tidemann i spissen som arkitekt og arbeidsleder bygde også en kirke. Og denne kirken ble et praktbygg og en stolthet for hele byen.

Det første praktiske arbeide jeg fikk gjøre på misjonsmarken var å tegne kirken i Ankan. Harald Sommernes var en liten skolegutt da jeg kom til Kina. Sommernes ville så gjerne ha en kinesisk tempeltårnstil på kirketårnet. På den andre siden av elven lå det et gammelt tempel med et passende tårn. Harald ble med og vi oppholdt oss der over både vel og lenge. Da vi kom tilbake til misjonsstasjonene igjen hadde jeg en tegning av tårnet med på et ark papir. Vi ble begge gla da vi hørte reaksjonen fra Sommernes: 'der har vi kirketårnet, dette vil slå an blant kineserne og du må tegne det inn i kirketegningen. Vi må sende tegningen hjem for godkjennelse'.¹⁶⁰

Foruten kirken og misjonsstasjonen hadde misjonen et viktig bygg til og det var et gammelt oljelager som misjonen kjøpte i 1946. Dette oljelageret bød på mange muligheter for misjonen. «Oljelageret ga oss mange anledninger blant syke og barn. Det var en åpen dør som ble satt foran oss. Stedet lå laglig til midt mellom Vestbyen og Pali (misjonsstasjonen).»¹⁶¹ De gjorde lageret om til et sykehus med 25 sengeplasser. På nyåret i 1947 har de en stor åpning av hospitalet med fornemme gjester fra byen og menigheten.

Misjonen bidro i stor grad til samhandling mellom de kristne og byens ledelse. «Vi hadde åpnings seremoni for byens ledende menn i alt 60 personer den 4 jan(1947) (...) Det var en gild **tanke** at vi hadde de ledende goodwill i Ankan.»¹⁶²

I oljelageret, eller sykehuset, åpnet de i 1947 også en folkeskole med 80 elever.¹⁶³ «Kristendomsopplæring hadde vi ikke lov å sette opp på timetabellen, men vi kunne ha timer etter at skoledagen var slutt for dem som ønsket å være med. Vi var glad for at alle var ivrige etter å lære bibelhistorie og forklaring.»¹⁶⁴

Misjonen arbeider i relasjon til myndighetene. De har «de ledendes goodwill». Myndighetene sentralt oppfordret blant andre misjonsorganisasjonene til å starte og drifte skoler. Dette var en del av moderniseringen og utviklingen Nasjonalist-myndighetene stod for. Selv om de var oppfordret til å bygge skoler, ville de ikke la religionsundervisning være en del av

---

¹⁶⁰ PlåB, røvertiden på Ankanfeltet, 18

¹⁶¹ BlåP, 98

¹⁶² BlåP, 99

¹⁶³ BlåP, 101-102

¹⁶⁴ BlåP, 98

skolepensum. Nasjonalistene var nøye på at religion ikke skulle ha noen offisiell plass i det offentlige. Det var fordi en av kommunistenes store kampsaker og anklager mot nasjonalist-Kina var at de kristne skolene, og misjonærene undergravde den kinesiske kultur og levemåte.¹⁶⁵

Kontakten misjonærene etablerte gjennom sitt arbeid var ikke en som de kun tjente på selv. De lokale kristne og ansatte både evangelister og lærere fikk også en høy stilling og betydning i byen. Sammen med misjonen fikk de god anseelse og et godt renommé.

6.4 Misjonærer og byledelse

Misjonærene var bevisst på å bygge relasjoner med byens ledende menn. Årsaken til dette var viktigheten av relasjoner for i det hele tatt å kunne fungere som misjon, særlig i Kina. De rette gode relasjonene gav innpass og muligheter. Dette var noe de arbeidet med over lang tid, og relasjonene til byens folk endret seg. Dette var noe Margaret og Tidemann skriver om og var opptatt av. For når en ny general var kommet til byen dro Sommernes og Tidemann for å besøke ham. «Selv om slike gode ord fra generalen og mandارين måtte tas med visse forbehold, var det likevel en hjelp å stå på god fot med de øverste myndigheter. Innen tre dager hadde vi generalens gjenvissitt på misjonsstasjonen til glede for oss alle.»¹⁶⁶

Røverhøvding Kou-tai-wang Hans rette navn var Shen. Han ble tilslutt en general i Chang-Kai-sheks hær og ble øverste militære leder i Ankang. Han giftet seg med en av våre troende piker, kjøpte en stor bibel og kom til våre søndagsgudstjenester. På trappen til misjonærboligen fikk vi han og fruene med på bilde midt i misjonærflokken. Det var ikke så ganske lite humør i dette bilde arrangement ----- general Shen er nå omringet av misjonærer. Nå ble han en ansvarsfull militærleder som satte seg i

¹⁶⁵ Torben Christensen, William R. Hutchison. *Missionary Ideologies in the Imperialist Era: 1880-1920* (Struer Danmark: Christensen Bogtrykkeri, Bogtrykkergården a-s, 1982), 153; Jonson, *Lutheran Missions in a time of Revolution*, 39

¹⁶⁶ BlåP, 45

respekt også ute i distriktene slik at vi kunne ferdes trygt mellom våre stasjoner igjen. Det var oppmuntrende å se hvordan Chang-Kai-shih etter hvert fikk makt over røverhordene som hadde vært vane med å styre sine egne interesser uten å ta imot ordre fra noen annen.¹⁶⁷

Den neste general som tok over, hadde de ikke like mye til overs for. Men relasjonene til ledelsen var viktig for dem, slik at de også måtte forholde seg til ledere de ikke selv gikk god for.

sjølsagt sto det meget igjen å ønske. Den neste general som kom til Ankang het Chang. Han hadde 5 koner og var meget stolt av dem. De fikk hvert sitt hus å bo i. På en skolefest i Middelskolen hvor jeg også var innbudt på grunn av at jeg underviste i engelsk ved denne skolen, var General Chang med sine 5 koner også innbudt. Han plasserte dem alle 5 oppe på plattformen slik at alle skulle få anledning å se dem..... ellers var det en skam i det nye Kina. Chiang-Kai-shih fikk ved lov avskaffet flerkoneri¹⁶⁸

Noen ganger markerte de avstand fra byledelsens skikker og levemåte, videre om denne generalen forteller Tidemann at han og Hannisdal ble invitert til middag sammen med mange høye herrer, og biskopen og prester fra den katolske kirke. «selv lå han sammen med sine høye gjester og røykte opium. De katolske gjester fikk sigaretter og vin. Generalen syntes det var merkelig at vi to protestanter ikke røykte og ikke drakk vin. Vi fikk te og frukt.»¹⁶⁹

Det var ikke bare slik at misjonærene ikke hadde noe til overs for noen av disse generalene, noen ganger kom det til konfrontasjon. I 1936 bli Tidemann kalt inn på teppet til en general, han vil bruke et av misjonens hus. Tidemann svarer nei fordi det er kvinnelige misjonærer som bor og jobber der. «Etter flere avpareringer spurte han tilslutt, «Har du hus til meg eller ikke?» Jeg har ikke noe hus til utlån var svaret. Gå ut med deg ropte han.»¹⁷⁰

Like etterpå kommer dommeren i byen for å skremme Tidemann til å gi etter, «Generalen kunne sende folk og slå i stykker alt i huset som han ikke fikk». Men Tidemann sto imot fordi Regjeringen hadde lovet misjonenes beskyttelse i Kina. «Noen uker senere gjorde vi fint selskap for byens ledende menn, og generalen ble innbudt og vi plasserte han på øverste plass

---

¹⁶⁷ BlåP, røverhøvding Kou-tai-wang, 27

¹⁶⁸ BlåP, røverhøvding Kou-tai-wang, 27

¹⁶⁹ BlåP, røverhøvding Kou-tai-wang, 27

¹⁷⁰ BlåP, 55-56

for å vise at vi ikke bar noe hat til ham for den behandling han ga meg. Slik avvæpner man sine motstandere i Kina.»¹⁷¹

Det er tydelig at misjonen og misjonærene måtte forhandle og hankses med utfordringer ikke bare fra «røverne» men også fra sine egne myndigheter.

Ved Avskjeden til den første hjemreise til Norge i 1937 kom mange av Margaret og Tidemanns relasjoner til syne. Alle avskjedslagene og avskjeden kan ses på som en måte å gjøre opp en slags status over Margaret og Tidemanns første periode, hvem de selv besøker og hvem de blir invitert til sier noe om deres, og arbeidets status.

Vi innbød de kristne menn og kvinner og så hadde vi et selskap for byens ledende menn sammen med de mannlige misjonærer. Generalen, mandarinen, dommeren, politimester, postmester, telegrafbestyrer, fengselsdirektøren. Vi hadde en gild stund sammen med de høye herrer. Dommeren var blitt så god venn med Ruth Hedvig. Han bar henne på armen og hun var strålende mot ham. Og så fikk vi mange innbydelser fra både høy og lav. I 14 dager var det selskap fra dag til dag.¹⁷²

6.5 oppsummering

De urolige samfunnsforholdene og misjonærenes vedvarende tilstedeværelse midt oppi dette er noe som gav legitimitet og troverdighet til misjonærene. De forble ikke hvite djevlere, men ble en del av den sosiokulturelle familien i Ankang. Vanskelige tider sveiset dem sammen med Ankangs borgere. De var en integrert del av, men også utenpå samfunnet. Margaret, Tidemann og de andre misjonærene viste at de var genuint tilstede i Ankang over lang tid, og dette gav resultater. Misjonen utviklet hele distriktet, gjennom blant annet skoler og helsearbeid. Dette var noe som ble anerkjent av høy og lav i byen. Margaret og Tidemann levde i en balansegang mellom å følge skikker og regler og å markere avstand når normer og skikker gikk på tvers av kristne verdier. De lærte seg de kulturelle kodene og var en del av Ankang som felleskap.

---

¹⁷¹ BlåP, 56

¹⁷² BlåP, 57-58

7. Avslutning

På grunn av nasjonalistenes retrett og kommunistenes militære overtagelse av landet i 1949 måtte misjonærene avslutte alt arbeid og overgi det til kineserne før de selv forlot Kina på ubestemt tid. Det var stor sosial uro, inflasjonen hadde nådd astronomiske høyder og misjonsarbeidet var i en avslutningsfase.¹⁷³

Den 30.12.48. fylte Margaret 49 år. Det var på vår middagshøyde at vi skulle gjennomleve disse prøvende tider. Det var ikke lett å se vårt misjonsarbeide gå i oppløsning. Vi tenkte også på våre venner i Norge som hadde lagt ned så meget interesse på Ankangfeltet, og nå var det oss som skulle avvikle alt dette og overlate de små kristne menigheter til seg selv under de mest ugunstige kår. Men vi hadde ikke noe valg, vi måtte møte avslutningen med Ham som sa – dere skal skjønne det siden.¹⁷⁴

Sammen med de lokale eldste og diakoner forbereder de allerede den 19.11.48 overdragelsen av eiendomsretten for misjonens eiendommer og eiendeler. Men det var ikke bare enkelt å overlate alt til de lokale. Tidemann og de andre misjonærene holdt på eiendomsretten helt frem til de måtte dra.¹⁷⁵ «Skriftlige bevis ble gjort ferdig. Våre medarbeidere måtte ha noe å vise for seg. At de ikke hadde stjålet saker og ting som de hadde overtatt av oss. Alt dette ble skrevet og stemplet i håp om at det skulle hjelpe dem når de nye herrer dukket opp.»¹⁷⁶

[Og til slutt var] signalet gitt. Hele området her i syd Shaanxi er dømt til overgivelse uten noen nevneverdig motstand(...) Jeg sammenkalte alle lederne fra menighetene, barneskolen, klinikken, osv. og satt i møte med disse det meste av dagen. Alle utferdigede skriv ble overlevert. Bevis for deres rett til å eie og drive arbeidet som gjort i alle år, ble stemplet og overrakt dem. Alle nøkler til våre beholdniger (...) ble overgitt i nærvær av alle misjonærer som var her i Ankang nå. Det var: Lian, frk. Myklebust, frk Lydia Thomassen, Kivle, Margaret og jeg. Vi våget ikke gjøre kjent vårt avreisetidspunkt, skjønt vi hadde fastsatt den til i morgen, 18 mai kl 10.¹⁷⁷

---

¹⁷³ BlåP, 24

¹⁷⁴ BlåP, 119

¹⁷⁵ BlåP, 117; Bosch, *Transforming Mission*, 295-296

¹⁷⁶ BlåP, 118

¹⁷⁷ BlåP, 124

Med dette er «de små kristne menigheter» overlatt til seg selv. Allerede i 1948 var misjonen i en krise- og oppbrudds-fase, alle misjonærene levde sammen på misjonsstasjonen i Ankang. Inflasjonen var høy og risikoen for stor for at de kunne klare å drive arbeidet som før. De var derfor blitt en husholdning både nyankomme- og veteran-misjonærer. Margaret og Tidemann hadde ledelsen og ansvaret for denne store husholdningen, det var ikke lett å få endene til å møtes. Det kan heller ikke ha vært lett å bo, leve og arbeide så tett. Livsoppdragene deres stod i fare for å måtte avsluttes og som det er blitt beskrevet tidligere oppstod det uenighet mellom Tidemann som var tilsynsmann og de yngre misjonærene. For var det rett å forlate Ankang, arbeidet og kallet?

Selv om tiden var usikker var det mye arbeid. Margaret og Tidemann hadde generelt stor arbeidskapasitet. Det fortelles at Tidemann beskrev de siste årene som en tid hvor han arbeidet uten stans og uten å føle seg sliten.¹⁷⁸ Menigheten vokste raskere enn noen gang. Det var en travel tid, de hadde mer enn nok å gjøre selv om alle var i Ankang. Det var «innhøstingstid». Selv om dette gledet dem, var de urolige for fremtiden.

Det var underlig å se hvor åpent det var for oss i denne tiden. Kineserne og vi utlendinger var i samme stilling. De var like meget antirøde som vi. De kristne var flittig med ved møtene og vi merket stadig en bønne-omsorg for Kina, fremtiden og menigheten. Kurser, søndagsskoler, ungdomsgrupper, klinikkarbeidet, barneskole osv. Alt i arbeidet var i utvikling. At det ble kjempet en åndskamp for land og folk i Herrens menigheter i denne tid, er helt sikkert. Hedninger meldte seg til dåpsklasser. Vi vil bli kristne og døpt nå, sa flere, nå har vi anledningen, hvordan det blir senere vet vi ikke. To nye eldste og to nye diakoner ble valgt. De ble innsatt den 21.11.48.¹⁷⁹

Margaret og Tidemann hadde tro på sine medarbeidere og beundret dem for deres mot og klare tanker. De regnet dem også som sine venner.

Det var en tynget venneflokk som gikk fra hverandre etter dette møtet. (...) Vi hadde flere henvendelser fra kristne venner denne dagen som sa: «Dere kan ikke gjøre mer nå. Vi er kinesere og hører hjemme her, vi kan leve i stillhet uten at det vekker oppsikt. Dere er utlendinger og vil bli ettersøkt hvor dere enn er, og deres nærvær her i dette nye samfunn som kommer, vil sette oss alle i menigheten i søkelyset.» Jeg har beundret våre kristne venner for den innsikt og for deres klare forståelse de la for

---

¹⁷⁸ Tradert familiehistorie

¹⁷⁹ BlåP, 116

dagen. Jeg har tidligere i disse dagboknotater også gitt uttrykk for den alm. Kinesers forståelse av de rødes fremmarsj i Kina. (...) personlig var jeg veldig glad for å finne en rolig holdning hos våre menighetsledere i forvissningen om at Herren ville gi dem den kraft de skulle trenge de dagene som kommer, men jeg var også glad for å møte alm. sunt folkevett hos dem. Hvordan det har gått med dem alle, får vi vel aldri vite, men jeg tror vi skal møte dem igjen hjemme hos Gud i de evige boliger.¹⁸⁰

Margaret, Tidemann og de kinesiske medarbeidere hadde gjennomlevd mye sammen, både konflikter og gode erfaringer. De var nært knyttet til hverandre, med overleveringen av arbeidet til kineserne ble dette båndet ytterligere styrket. Margaret og Tidemann var klar over medarbeidernes begrensninger og de kunne ane at tiden som skulle komme ville være vanskelig, men det var disse medarbeiderne som skulle føre arbeidet og menighetene videre. Den siste søndagen i kirken beskrives slik:

Kirken var stuvende full av folk og teksten på formiddagen var: «Bli sterk ved nåden i Kristus Jesus». Så var vi kommet til slutten av vår arbeidsinnsats på Ankangfeltet. Vi gjorde som Paulus gjorde med menighetens eldste i Efesus. Apgj 20,32 «og nå overgir jeg eder til Gud og hans nådes ord -.» Det var et siste farvel den gang og blir det nok også denne gang for oss.¹⁸¹

Margaret og Tidemann dro fra Ankang 18.mai 1949. Til tross for at de ikke hadde meldt fra om når de skulle dra, møtte mange opp: hele menigheten, lærere og elever fra skolen, arbeidere fra klinikken og naboer kom for å si farvel. «Det ble sitert mange ord fra Herren i denne stund. 80 elever rakte hendene i været og ropte: «Kom snart igjen med fred.» Vi gråt og bad, trøstet og formante. Vi glemmer aldri denne avskjedsstund på vårt sykehus område.»¹⁸²

Margaret og Tidemann hadde hele tiden aktivt valgt å holde sammen som familie. Men i denne tiden valgte de annerledes. De valgte å reise tilbake til Ankang uten barna. Ruth Hedvig var tretten og Johan var ti, og det skulle ta syv måneder før de så hverandre igjen. Så hvorfor dro de begge to? Antakelig var Margaret med hennes ansvar for blant annet regnskap, uunnværlig i en tid hvor eiendommer og eiendeler ble overdratt til kineserne. Kallets betydning og deres offervilje i møte med en svært avgjørende periode i deres misjonsgjerning kan også forklare hvorfor de nå var villige til å forlate barna. «Tilbake til Ankang 13.6.48. Vi

---

¹⁸⁰ BlåP, 125

¹⁸¹ BlåP, 124

¹⁸² BlåP, 125

synes det var svært å reise fra barna denne gangen. Men de var kjekke og tok det med ro. De skulle nå gå på skole for frk. Grytting og fru Nora Lian skulle være «mamma» for dem, så de var i gode hender.»¹⁸³

Inneklemmt i dagboken mellom storpolitiske merknader kommer notisen om Johans fødselsdag i en tid der barna og foreldrene er mange dagsreiser fra hverandre. «Johans fødselsdag 11 år 5.1.49. Vi sendte brev og milde, gode tanker ofte over til barna våre i Chengdu, og særlig på en slik dag.»¹⁸⁴

Den 22.Mai.1949 kl 21:30 ble familien endelig gjenforent. «Da vi kjørte inn til Canadian Mission, tutet vi i bilen så det gjenlyd i veggene. Barna kom styrtende ut i nattklærne. De hadde gått til køys. Det var 7 mnd siden vi forlot dem. Gjensynets glede var stor.»¹⁸⁵

Margaret og Tidemann visste at det å få treffe barna igjen ikke var selvsagt. Dersom de ikke skulle komme tilbake, hadde Margaret og Tidemann planlagt og forbedret hva som skulle skje med barna. De hadde fått egne pass, og det var avtalt at i tilfelle foreldrenes død, skulle de sendes til Margarets familie i Buffalo, USA. I avslutningsfasen prioriterte Margaret og Tidemann misjonsarbeidet. Men når Margaret og Tidemann summerer opp sin siste periode på ni og et halvt år i Kina, hvor de trekker opp linjene med krig og storpolitikk, misjonsarbeid og krisetider, avslutter de slik:

Herren har ført oss gjennom det alt. Løftet om nåde og kraft bar oss gjennom dag for dag. For oss som familie var det stadig takk til Han som ba oss «gå», at vi i denne lange periode fikk være sammen fra første dag til den siste. Tross mange vansker, fikk vi leve sammen med våre barn gjennom deres barneår. Det var en stor nåde vederfaret både oss som foreldre og dere våre kjære barn.¹⁸⁶

---

¹⁸³ Drønen et al., *Med hjertet på flere steder*, 302; BlåP, 115

¹⁸⁴ BlåP, 119

¹⁸⁵ BlåP, 126

¹⁸⁶ BlåP, 131

8. Konklusjon

I oppsummeringen av sin misjonærtjeneste vektlegger Margaret og Tidemann familien. De takker Gud for at de har fått leve sammen som en familie «fra første dag til den siste». Dette var noe de ikke tok for gitt. De hadde nemlig gått mot forventet praksis, og holdt familien samlet gjennom sine år i Ankang. «Familien» stod sentralt i misjonsarbeid og ble sett på som en viktig misjons-byggestein helt fra 1800 tallet av. Den «kristne heim», var en viktig del av misjon, den skulle være et lys og til eksempel for «hedningene». Slik så også Margaret og Tidemann på seg og sin familie, men i tillegg til å være ektefolk og familie var de også kollegaer med et kall. Margaret var ikke bare misjonærhustru med ansvar for hjem og barn, hun hadde også et eget kall, og selvstendige arbeidsoppgaver. Det ble lagt til rette for at hjemmets misjon ikke skulle stå i veien for selvstendig direkte misjonsarbeid.

Familiebegrepet jeg har funnet, og videreutviklet, fra Manktelows misjonærfamilie-begrep er sentralt i denne avhandlingen. Begrepene «kjernefamilie», «misjonærfamilie», «menighetsfamilie» og «den sosiokulturelle familien» har gitt avhandlingen en struktur og organisering som har gjort det mulig å skrive en mikrohistorie om Margaret og Tidemann, hvor noen av de store og små sammenhengene i historien har kunnet synliggjøres på en oversiktig måte. For selv om denne avhandlingen handler om et ektepar og en familie, levde de i flere «familierelasjoner».

«Misjonærfamilien», som bestod av alle misjonærene på Angkangfeltet bestod av mennesker som i utgangspunktet ikke kjente hverandre. Men de ble, og var bundet sammen i kall, tjeneste, arbeid, fritid og surrogat-familieliv. De var, slik som kjernefamilien, også et skjebnefellesskap, men bare knyttet til hverandre så lenge de var i Ankang. De var et fellesskap som, på tross av uenigheter og personlige uoverensstemmelser, var bundet til hverandre under en felles struktur og ledelse. Det var dette fellesskapet som var det primære fellesskapet i Margaret og Tidemanns liv og arbeid.

Hovedoppgaven til misjonærene var å etablere en «menighetsfamilie». Menighetsfamilien var et flerkulturelt fellesskap hvor kinesere og norske var sammen om å bygge Guds rike. Selv om de var søsken i troen, var det også forskjeller dem imellom. Det var misjonen som ansatte betalte for og ledet alt arbeidet. Derfor oppstod det også flere konflikter på grunn av kultur, økonomi og teologi. Menighetsfamilien var likevel et sterkt, nært og viktig fellesskap for Margaret og Tidemann. På tross av forskjellene var de virkelig søsken i tro og menighet.

Ankang var også et «sosiokulturelt familiefellesskap». Men i motsetning til i de andre «familiene», var dette en familie hvor misjonærene ikke var i ledelsen. Det var likevel viktig for dem å ha et godt forhold til byens ledere. Samtidig måtte de også ha et godt renommé blant de øvrige samfunnslagene. En sentral og uvurderlig viktig del av misjonens og menighetens arbeid var derfor det diakonale arbeidet som var rettet mot hele befolkningen i Ankang. Dette arbeidet gav et godt renommé, det gav troverdighet til deres evangeliske budskap, og det viste at misjonærene ikke var i Kina ut av egeninteresse, men at de var genuine i sitt ønske om å utgjøre en forskjell blant sine «naboer».

Margaret, Tidemann og de andre misjonærene var helt avhengig av gode relasjoner innad i sine familiefellesskap, det var med utgangspunkt i disse relasjonene de arbeidet. Margaret og Tidemann var med sitt arbeid med på å prege og forme de ulike familiene, og disse familiene formet i sin tur også dem. Gjennom mange år, lange vennskap, arbeidsfellesskap, prøvelser og suksesser, krig og fred og fremgang og tilbakeslag, etablerte de dyptliggende relasjoner. Selv om de til slutt måtte flykte fra Ankang forble derfor byen og arbeidet deres en sentral del av deres identitet og liv når de vendte tilbake til Norge.

Margaret og Tidemanns liv i Ankang har ringvirkninger den dag i dag – både i dagens Ankang og blant Margaret og Tidemanns etterslekt. Et tydelig tegn på dette er at over halvparten av Margaret og Tidemanns barnebarn og oldebarn har vokst opp blant kinesere på Taiwan og i Kina. Margaret og Tidemanns liv og tjeneste har også blitt anerkjent av dagens ledelse i byen og provinsen, og i byens museum er det en egen avdeling viet misjonærene som bodde og arbeidet i Ankang. Johan, sønnen deres, har nå gjennom mange år gjenopptatt og holdt kontakten med menighetene i Ankang. Sammen med de omkringliggende områdene, som tilsvarer det gamle misjonsfeltet, er det anslagsvis 10 000 kristne (i en befolkning på 3,2 millioner). Johan har også gjenopptatt gode relasjoner med byen Ankang. Dette har resultert i at Johan har hjulpet med bygging av ny kirke og at det har blitt laget dokumentarer om Johan og misjon både på NRK og CCTV¹⁸⁷, og dette i en tid hvor det offisielle kinesisk-norske forholdet ellers har vært på et historisk lavmål. Johan ble også utnevnt som æresborger av byen i 2017. Ringvirkningene etter Margaret og Tidemann er fortsatt synlige. Deres misjonærtjeneste og liv fortsetter å bære viktige og gode frukter også i dag. De familierelasjonene de bygget, «familie-Guanxi Guanxi», har fortsatt en verdi og betydning både for Ankang by, dens menigheter og Margaret og Tidemanns etterkommere.

---

¹⁸⁷ Kinesisk statskringkasting, TV-kanal.

Kilder og litteratur

Primærkilder:

Blå Perm, gjengitt som BlåP

Rød Perm, gjengitt som RødP

Disse permene er personlige dagbøker av Margaret og J. Tidemann Johansen, Privat eie, fam. Johansen, Porsgrunn. Bildene brukt i oppgaven tilhører fam. Johansen, har fått tillatelse til å trykke bildene.

Litteratur:

Afset, Bente, Birger Løvlie og Arne Helge Teigen, red. *Misjon - tro - skole: festskrift til Arne Redse*. Kristiansand: Portal forlag, 2015.

Andresen, Astri. *Å gripe fortida: innføring i historisk forståing og metode*. (Oslo: Samlaget, 2015.

Aske, Sigurd. *Tilbakeblikk for fremtiden: 1916-1991: Frikirkens ytremisjon 75 år*. Oslo: Norsk luthersk forlag, 1992.

Aske, Sigurd. «Tilbakeblikk for fremtiden: 1916-1991» i *Frikirkens ytremisjon 75 år*. Redigert av Sigurd Aske. Oslo: Norsk luthersk forlag, 1992.

Bays, Daniel H. *Christianity in China, from the Eighteenth Century to the Present*. Stanford California, U.S.A.: University Press, 1996.

Berg, Roald. «Misjonshistorie og samfunnsforskning», *Nytt Norsk Tidsskrift*, 2009, Vol.26(03-04), s.322-333. Universitetsforlaget [Idunn.no].

Bosch, David J. *Transforming Mission, Paradigm shifts in theology of mission*. New York, U.S.A.: Orbis Books, 2003.

Christensen, Torben og William R. Hutchison. *Missionary Ideologies in the Imperialist Era: 1880-1920*. Struer, Danmark: Christensen Bogtrykkeri, Bogtrykkergården a-s, 1982.

Cox, Jeffrey. *The British Missionary Enterprise since 1700, Christianity in the modern world*. New York, U.S.A./Oxon, UK, Routledge, 2008.

Clarc, Elizabeth Ann . *History Theory Text*, Mass, United States: Harvard University Press Cambridge, 2004.

Drønen, Tomas Sundnes, Marianne Skjortnes, red. *Med hjertet på flere steder, om barn misjon og flerkulturell oppvekst*. (Tapir akademiske forlag, Trondheim. 2010)

Engelsviken, Tormod, Notto R. Thelle og Knut Edvard Larsen red. *A passion for China: Norwegian Mission to China until 1949*. Oxford, U.K.: Wipf & Stock, 2015.

Eriksen, Per. *Med hele hjertet, En families kjærlighet til det kinesiske folk 1928-2011*. Oslo: Luther Forlag AS, 2011.

Færøyvik, Torbjørn. *Norsk Luthersk Misjonssamband og det norske misjonsselskap i Kina : synspunkter og reaksjoner på den politiske utviklingen 1945-52*. Oslo: T. Færøyvik, Hovedoppgave i historie - Universitetet i Oslo, 1974.

Grandhagen, Egil, Kjell Olav Sannes, Tormod Engelsviken, red. *Med Kristus til jordens ender, festskrift til Tormod Engelsviken*. Trondheim: Tapir akademiske forlag, 2008.

Hiebert Paul G, *Anthropological insights for missionaries* Grand Rapids, Mich: Baker Book House, 1985.

Jonson, Jonas. *Lutheran Mission in a Time of Revolution*. Uppsala: Tvåväga förlag, 1972.

Keay, John. *China a History*. Hammersmith, London: Harper Press, 2009.

Kjeldstadli, Knut. *Fortida er ikke hva den en gang var, en innføring I Historiefaget*. Oslo: Universitetsforlaget, 1999.

Manktelow, Emily J. *Missionary families, Race, gender and generation on the spiritual frontier*. Manchester, UK: Manchester University Press, 2013

Misjonsstyret, red. *Den evangelisk lutherske Frikirkes Kinamisjon, de første 25 år 1916-1941*. Oslo: A.s Indremisjonstrykkeriet, 1941.

Mortensen, Carl «Et Tilbakeblikk» i *Den Evangelisk Lutherske frikirkes kinamisjon de første 25 år*. Redigert av Misjonsstyret. Oslo: A.s Indremissionstrykkeriet, 1941.

Myren, Bjørg Kjersti, og Hanne Stenvaag, red. *Hun våget å gå foran, Ingrid Bjerkås og kvinners prestetjeneste I Norge*. Oslo: Verbum Forlag, 2011.

Møller, Laura. *I tro til Gud: med evangeliet til Chinas kvinner*. Oslo: Norsk litteraturselskap, 1958.

Norseth, Kristin. «Kvinner på misjonsmarken» i *Med Kristus til jordens ender* redigert av Grandhagen, Egil, Kjell Olav Sannes, Tormod Engelsviken. Trondheim: Tapir akademisk, 2008. s. 101-111.

Okkenhaug, Inger Marie. «Kinamisjon og Amerikareiser: transnasjonale liv og nettverk 1890-1950» i *Misjon - tro - skole: festskrift til Arne Redse*. redigert av Bente Afset, Birger Løvlie og Arne Helge Teigen, Kristiansand: Portal forlag, 2015. s. 74-88

Roberts, Dana L. *Gospel Bearers, Gender Barriers, Missionary Women in the Twentieth Century*. New York, U.S.A.: Orbis Books, 2002.

Roberts, Dana L. *Converting Colonialism, Visions and Realities in Mission History, 1706-1914*. (Grand Rapids, Michigan, U.S.A.: Wm. B. Eerdmans Publishing Co, 2008.

Roberts, Dana L. *Christian Mission, How Christianity Became a World Religion*. (West Sussex, UK: Wiley-Blackwell, 2009.

Sandvand, John Einar. *Å flytte fjell, en personlig reise i Asia*. Oslo: Aschehoug, 2005.

Sommernes, Ole Anton. «Valg av misjonsfelt» i *Den Evangelisk Lutherske frikirkes kinamisjon de første 25 år*. Redigert av Misjonsstyret. Oslo: A.s Indremissionstrykkeriet, 1941

Sommernes, Sverre. *Pionermisjonæren- sett med sønnens øyne*. Oslo: Lunde Forlag, 1998.

Strandenæs, Thor red. *Misjon og kultur, festskrift til Jan-Martin Berentsen*. Stavanger: Misjonshøgskolens forlag, 2006.

Tjelle, Kristin Fjelde. «Misjonærfeminitet, norske kvinnelige misjonærer I Sør-Afrika 1844-1930 209-225» i *Hun våget å gå foran : Ingrid Bjerkås og kvinners prestetjeneste i Norge*. Redigert av Bjørg Kjersti Myren og Hanne Stenvaag. Oslo: Verbum, 2011.

Tjelle, Kristin Fjelde, *Missionary Masculinity, the case of the Norwegian Lutheran missionaries to the Zulus, 1870-1930*. Stavanger: School of Mission and Theology- Dissertation Series- volume 10, 2011.

Walls, Andrew F. *The Missionary Movement in Christian History, studies in the transmission of faith*. New York, U.S.A.: Orbis Books, 1996.

Walls, Andrew F. *The Cross-Cultural Process in Christian History, studies in the transmission and appropriation of faith*. New York, U.S.A.: Orbis Books, 2002 .